

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

TRG DELA KOT DEJAVNIK KONKURENČNOSTI SLOVENIJE

Ljubljana, julij 2008

ALMIRA JAVOR

IZJAVA

Študentka Almira Javor izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom doc. dr. Polone Domadenik, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 3.7.2008

Podpis:

KAZALO

UVOD	1
1 GOSPODARSTVO SLOVENIJE	2
1.1 Makroekonomski kazalci Slovenije	2
1.1.1 Inflacija.....	5
1.1.2 Zunanja trgovina	5
1.1.3 Trg dela	6
1.1.4 Gospodarska rast	6
2 DEJAVNIKI GOSPODARSKE RASTI	7
2.1 Vloga agregatnega povpraševanja.....	7
2.2 Ponudbeni dejavniki.....	7
2.3 Vloga investicij v fizični kapital	8
2.4 Politika konkurence.....	8
2.5 Institucionalni okvir	8
2.6 Konkurenčnost	9
2.6.1 Različni vidiki oziroma definicije konkurenčnosti	10
2.6.2 Merjenje konkurenčnosti.....	12
2.6.3 Vzroki za slabšo uvrstitev države na lestvici konkurenčnosti.....	13
3 MEDNARODNA PRIMERJAVA SLOVENIJE NA PODROČJU KONKURENČNOSTI	15
3.1 Konkurenčnost Slovenije merjena s strani WEF in primerjava med državami ...	15
3.1.1 Problematični dejavniki za poslovanje v Sloveniji	16
3.1.2 Konkurenčne prednosti za Slovenijo po različnih področjih	17
3.1.3 Konkurenčne slabosti za Slovenijo po različnih področjih.....	19
3.1.4 Konkurenčnost ostalih držav na lestvici WEF	20
3.1.5 Nekonkurenčnost Slovenije po raziskavah WEF	21
3.2 Konkurenčnost Slovenije merjena s strani IMD in primerjava med državami	22
3.3 Ali konkurenčnost gospodarstva vpliva na gospodarsko rast?.....	22
4 TRG DELA	24
4.1 Evropski trg dela	25
4.2 Posledice tranzicije na trgu dela.....	25
4.3 Slovenski trg dela.....	26
4.3.1 Problemi na slovenskem trgu dela	28
4.3.1.1 <i>Neprožen trg dela</i>	29
4.3.1.2 <i>Nizka raven izobrazbe</i>	30
4.3.1.3 <i>Nizka stopnja delovne aktivnost starejših in mlajših generacij</i>	30
4.4 Pomembnost konkurenčnosti za Slovenijo na področju trga dela.....	31
4.4.1 Primerjava trga dela Slovenije z drugimi državami po raziskavah Svetovne Banke.....	31
4.4.2 Primerjava držav glede na stopnjo prožnosti trga dela	32
4.4.3 Primerjava slovenskega in slovaškega trga dela	35
5 PREDLAGANE REŠITVE IN REFORME TRGA DELA	36
5.1 Priporočila nosilcem ekonomske politike	39

5.2 Strategija Razvoja Slovenije (SRS) – predlagane reforme	40
6 SKLEP	43
LITERATURA IN VIRI.....	44

KAZALO SLIK

SLIKA 1: Porterjev diamant	16
SLIKA 2: Uvrstitev držav na IMD lestvici in njihova gospodarska rast	25
SLIKA 3: Prvih 20 držav na lestvici IMD v letu 2007	25
SLIKA 4: Druga dvajseterica držav na lestvici IMD v letu 2007	26
SLIKA 5: Stopnje brezposelnosti v letu 2007 v izbranih državah EU v odstotkih	29
SLIKA 6: Registrirana in anketna stopnja brezposelnosti v Sloveniji v obdobju 2000 - 2008	30
SLIKA 7: Indeksi, povezani z zaposlovanjem, odpuščanjem in regulacijo delovnega časa v Sloveniji in primerjalnih regijah Evrope	32
SLIKA 8: Slovenski trg dela v primerjavi s povprečjem regije in povprečjem OECD	34
SLIKA 9: Dejavniki zaposlovanja delavcev v Sloveniji v zadnjih treh letih	36
SLIKA 10: Razvrstitev Slovenije pri zaposlovanju delavcev - primerjava z najbolj primernimi in izbranimi gospodarstvi	37

KAZALO TABEL

TABELA 1: Osnovni gospodarski kazalci od leta 2004 do 2009	4
TABELA 2: Prednosti in slabosti na strani strategij podjetij in konkurence na domačem trgu	15
TABELA 3: Globalni indeks konkurenčnosti za Slovenijo 2007-2008	18
TABELA 4: Najbolj problematični dejavniki za poslovanje v Sloveniji glede na delež odgovorov	19
TABELA 5: Pomembne konkurenčne prednosti Slovenije po oceni WEF (izbor)	20
TABELA 6: Pomembne konkurenčne slabosti Slovenije po oceni WEF (izbor)	21
TABELA 7: Stopnje brezposelnosti in zaposlenosti v različnih obdobjih	28
TABELA 8: Razvrstitev držav v skupine glede na osnovne kazalnike prožnosti delovne zakonodaje po optimizaciji z metodo voditeljev	35
TABELA 9: Podatki zaposlovanja delavcev za Slovenijo in njej najbolj primerljive države oziroma gospodarstva	37

UVOD

Slovenija je na prelomnici gospodarskega razvoja. Vlaganje v raziskave in razvoj je prenizko, povezovanje gospodarstva in znanosti je slabo, primanjkuje visoko usposobljenih tehničnih kadrov v gospodarstvu, infrastruktura je slaba, podporno okolje je neučinkovito in nepovezano, podjetniška kultura pa je slabo razvita. Višja stopnja gospodarske razvitosti in zaposlenosti je podlaga, ki bo omogočila izboljšanje socialne varnosti, zmanjšanje socialnih tveganj za najranljivejše skupine, hitrejši razvoj najbolj zaostalih regij in povečanje skrbi varovanju okolja. Vse to bo omogočilo kakovostnejše življenje in človekov razvoj. Uresničitev tega cilja zahteva ukrepe za povečanje globalne konkurenčnosti gospodarstva, večjo institucionalno prilagodljivost in inovativnost celotne družbe, ustvarjalno ozračje ter povečano zanimanje in prijaznejše okolje za razvoj podjetništva, saj sta ključna dejavnika, ki spreminjata gospodarsko strukturo, prav inovativnost in podjetništvo. Ob tem pa je nujno treba upoštevati načela trajnostnega razvoja.

Poleg omenjenih ključnih dejavnikov, ki vplivata na gospodarstvo države, je prisotnih še veliko drugih. V prvem poglavju sem opisala gospodarstvo Slovenije v obdobju od konca devetdesetih let pa do danes. Slovenija je preživela obdobje tranzicije, preživela je mnogo težkih obdobjev v gospodarstvu, ki ga je bilo potrebno spremeniti. Vse spremembe so Sloveniji omogočile, da je do danes rasla in se razvijala, kar kažejo tudi makroekonomski kazalci opredeljeni v prvem poglavju. V naslednjih letih, po ocenah strokovnjakov, sicer ne bo beležila take gospodarske rasti kot jo je imela v zadnjih 3 letih, vendar bo stabilna.

Na nihanje gospodarske rasti imajo velik vpliv dejavniki gospodarske rasti. Nekatere sem opredelila v drugem poglavju. Poleg trga dela, ponudbenih dejavnikov, vloge agregatnega povpraševanja ter vloge investicij v fizični kapital, je pomemben dejavnik tudi konkurenčnost. Konkurenčnost je bistvena, ne samo za gospodarsko rast države, pač pa tudi za celotno gospodarstvo in blaginjo v državi. Če država ni konkurenčna, ne sledi ostalim državam, kar pomeni, da ne zagotavlja blaginje svojim državljanom. Danes je na svetu veliko različnih definicij o konkurenčnosti. Že v preteklosti so imeli strokovnjaki različna mnenja o konkurenčnosti in poskušali so prikazati dejavnike, ki določajo konkurenčnost. V diplomu sem navedla nekaj takih avtorjev, in od vsakega povzela njihov pogled na konkurenčnost.

Poleg posameznikov, ki so imeli oziroma imajo različne poglede na konkurenčnost, sem izpostavila tudi dve instituciji, ki vsako leto podajata pomemben vir informacij o konkurenčnosti držav za uporabnike v poslovnem svetu. To sta Svetovni ekonomski forum (v nadaljevanju WEF) in Svetovni center za konkurenčnost (v nadaljevanju IMD). V drugem poglavju sem navedla tudi nekatere vzroke za slabšo konkurenčnost Slovenije glede na ostale države. Bolj se bomo morali osredotočiti na trg dela in izboljšati pogoje na tem področju, saj je po pri primerjavah z drugimi državami, to vir slabše uvrstitve na lestvici konkurenčnosti.

Tako WEF kot tudi IMD, delata raziskave konkurenčnosti držav, ne samo na področju trga dela, pač pa tudi na področju zakonodaje, makroekonomskih dejavnikov, infrastrukture, finančnega trga in še nekaterih drugih področij. Tretje poglavje sem razdelila na raziskavo o konkurenčnosti

najprej s strani WEF ter v nadaljevanju še s strani IMD. Izpostavila sem prednosti in slabosti Slovenije po različnih področjih ter jih primerjala z ostalimi državami na lestvici.

V statistiko raziskav, ki jih izvajata WEF in IMD, so zajete, med ostalimi državami, tudi tranzicijske države s celega sveta. Gospodarstvo v teh državah je bilo, glede na razvite države, v slabem stanju in dogajati so se začele velike spremembe. Posledice prestrukturiranja podjetij v nekaterih državah rešujejo še danes. Tudi Slovenija ni izjema. Izjemno tog slovenski trg dela predstavlja Sloveniji resen gospodarski problem. Na začetku četrtega poglavja sem zato predstavila slovenski in evropski trg dela ter povzela dogajanje na trgu dela po koncu obdobja tranzicije v Sloveniji. Pregledala sem slovenski trg dela in probleme s katerimi se Slovenija sooča na trgu dela danes, ga primerjala s primerljivimi državami ter na koncu podala možne rešitve, ki bi slovenski trg dela naredile bolj prožen.

V zadnjem, petem poglavju, sem napisala nekaj priporočil nosilcem ekonomske politike, glede reševanja krize na trgu dela, ter povzela reforme na trgu dela, ki so bile predstavljene v dokumentu o Strategiji razvoja Slovenije za leta od 2007 do 2013.

1 GOSPODARSTVO SLOVENIJE

Slovenija se je kot gospodarstvo na prehodu razvijala sorazmerno hitro. Povprečna stopnja rasti od leta 1992 dalje je bila med najvišjimi v regiji, stopnja brezposelnosti pa med najnižjimi. Evropske komisija (v nadaljevanju EK) in Mednarodni denarni sklad (v nadaljevanju MDS), podobno kot domače institucije, pričakujeta ciklično umirjanje aktivnosti slovenskega gospodarstva. Podatki o tekočih gibanjih kažejo, da se gospodarska aktivnost skladno s pričakovanji v začetku leta umirja, a ostaja na razmeroma visoki ravni. V spodnji tabeli so prikazani osnovni kazalci gospodarstva v preteklih letih in projekcije za leti 2008 in 2009.

1.1 Makroekonomski kazalci Slovenije

Tabela 1: Osnovni gospodarski kazalci od leta 2004 do 2009

	2004	2005	2006	2007	2008*	2009*
Rast BDP v %	4,4	4,1	5,7	6,0	4,6	4,0
Rast zaposlenosti v %	0,3	0,2	1,2	2,2	0,9	0,5
Stopnja brezposelnosti	6,3	6,5	6,0	4,9	4,7	4,6
Stopnja inflacije	3,7	2,5	2,5	3,5	3,7	2,9
Proračunski primanjkljaj v % BDP	2,3	1,5	1,2	0,7	1,0	0,8
Javni dolg v % BDP	27,6	27,4	27,1	25,6	24,5	23,8

Legenda: * projekcija za leti 2008 in 2009

Vir: Slovenija v bruseljskih napovedih, 2007

V začetnem obdobju izvajanja Strategije Razvoja Slovenije (v nadaljevanju SRS) je bilo povečanje razvitosti slovenskega gospodarstva z vidika doseganja osrednjega gospodarskega

cilja SRS zadovoljivo. Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči je v letu 2005 dosegel 82% povprečja EU-25. V prvem obdobju uresničevanja gospodarskega cilja SRS (2004–2006), v katerem je bila predvidena rahla pospešitev obeh komponent rasti bruto domačega proizvoda na prebivalca, se je dejansko okrepila tako rast produktivnosti kot zaposlenosti. Gospodarska rast je tako skoraj za odstotno točko bolj prehitela povprečno rast EU-25 kot v letih od 2001 do 2003 in bila rahlo nad rastjo, predvideno v scenarijih SRS za obdobje 2004–2006. Gospodarsko rast so pospešili predvsem makroekonomski dejavniki (mednarodna konjunktura, stabilizacija gospodarstva pred uvedbo evra, javne investicije), kjer je bil v tem obdobju tudi dosežen največji napredek. Pozitiven je bil tudi prispevek posameznih strukturnih reform, vendar nekateri kazalniki, ki predvsem na daljši rok opredeljujejo konkurenčnost gospodarstva, kažejo počasne premike ali celo nazadovanje (tehnološka zahtevnost izvoza, vhodne neposredne tuje investicije, razvitost poslovnih in finančnih storitev, stopnja inovacijske dejavnosti, raven vlaganj v raziskave in razvoj, kakovost izobraževanja) (Poročilo o razvoju 2007, 2007).

Ohranjanje makroekonomske stabilnosti tudi po prevzemu evra ostaja pomemben cilj ekonomskih politik, nadaljnji napor bo v prihodnje potreben zlasti na področju fiskalne vzdržnosti. V letu 2006 je Slovenija izpolnila maastrichtska konvergenčna merila za prevzem evra in s tem uresničila ključni kratkoročni cilj makroekonomskih politik. Ob pospešeni gospodarski rasti je ohranila cenovno stabilnost, ki je pomembna za ohranjanje in izboljševanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. Sloveniji je v zadnjih letih uspelo znižati primanjkljaj sektorja države, izziv politik v prihodnje pa ostaja povečanje prilagodljivosti fiskalne politike spremembam v makroekonomskem okolju, za kar bo potrebno zniževanje strukturnega primanjkljaja in povečanje kakovosti javnih financ. Za zagotavljanje vzdržnega izpolnjevanja določil Pakta stabilnosti in rasti bo zato v prihodnjih letih treba izvesti nadaljnje strukturne spremembe, za ohranitev dolgoročne fiskalne vzdržnosti pa s pravočasnimi sistemskimi reformami zagotoviti, da demografska gibanja ne bodo privedla do prekomernih javnofinančnih obremenitev (Poročilo o razvoju 2007, 2007).

Konkurenčnost podjetniškega sektorja, merjena z uspešnostjo na izvoznih trgih, se še naprej izboljšuje, vendar pa vrsta dejavnikov, ki so pomembni za njeno vzdržno povečevanje in so povezani z inovativnostjo gospodarstva, ob precejšnjem zaostanku za razvitejšimi državami kaže na prepočasen napredek ali celo poslabšanje. V letu 2006 se je šesto leto zapored nadaljevala krepitev slovenskega tržnega deleža, še naprej se je izboljševal tudi položaj Slovenije med državami EU po rasti tržnega deleža na tujih trgih. Vendar je v letih 2004 in 2005 prišlo tako do poslabšanja stroškovne konkurenčnosti predelovalnih dejavnosti kot tudi do poslabšanja tehnološke zahtevnosti blagovnega izvoza, kar bi lahko bilo z vidika nadaljnjega izboljševanja konkurenčnosti na izvoznih trgih problematično. Spodbudnejše so ocene gibanj v letu 2006 na podlagi doslej znanih podatkov, ki ne kažejo na nadaljevanje trendov iz predhodnih let. Internacionalizacija gospodarstva se sicer povečuje, vendar v glavnem poteka preko zunanjetrgovinskih tokov in izhodnih neposrednih tujih investicij, prilivi neposrednih tujih investicij, ki bi lahko pospešili tehnološko prestrukturiranje predelovalnih dejavnosti, pa ostajajo zelo skromni. Ugodnejši razvoj je v zadnjih letih na področju podjetništva, kjer se ponovno krepi

zgodnja podjetniška aktivnost, izboljšuje se učinkovitost in kakovost zgodnjega podjetniškega procesa, še vedno pa je prešibka podpora za financiranje tveganih inovativnih podjetniških projektov. Na konkurenčnost gospodarstva naj bi ugodno vplivali tudi učinki liberalizacije mrežnih dejavnosti, ki pa poteka postopno in le v nekaterih dejavnostih, zlasti v telekomunikacijah. Za nadaljnji gospodarski napredek je potrebno okrepiti storitve, predvsem tiste, ki so najtesneje povezane s poslovanjem (finančne in poslovne storitve) in povečati njihovo učinkovitost. V zadnjem letu se je razvitost finančnega sektorja izboljšala le v segmentu bančništva, pri poslovnih storitvah pa je bilo opazno relativno skromno izboljšanje konkurenčnosti. Šibka ostaja tudi inovacijska dejavnost v storitvah (Poročilo o razvoju 2007, 2007).

Dejavniki razvoja na znanju temelječe družbe kažejo sorazmerno ugodno stanje in tendence na področju izboljševanja človeškega kapitala, premajhen napredek pa je bil dosežen pri kakovosti in učinkovitosti terciarnega izobraževanja ter na področju raziskav in razvoja ter inovacij. Na področju izobraževanja in usposabljanja se izobrazbena struktura še naprej izboljšuje, k čemur pomembno prispeva visoka vključenost mladih v izobraževanje, ki je višja kot v povprečju EU. Tudi vključenost v vseživljenjsko izobraževanje se po nekaterih kazalnikih povečuje in je relativno visoka, vendar bo potrebno povečati vključenost starejših in manj izobraženih. V prihodnje bo potreben hitrejši napredek tudi glede povečevanja pomena študija naravoslovja in tehnike ter izboljševanja kakovosti terciarnega izobraževanja, vključno s spremembami v sistemu financiranja visokega šolstva. Na potrebo po modernizaciji visokega šolstva opozarjajo tudi naraščajoče težave pri zaposlovanju oseb z visoko izobrazbo. Med dejavniki, ki krepijo raziskovalno-razvojni in inovacijski potencial Slovenije, je bil zadovoljiv napredek dosežen le na področju uporabe in dostopnosti interneta, viden pa je premik tudi glede števila prijavljenih patentov. Premajhno je povečanje izdatkov za raziskave in razvoj (zlasti v poslovnem sektorju), saj se je njihov delež v primerjavi z BDP po zmanjšanju v obdobju 2001–2003, v letih 2004 in 2005 le skromno povečal, kar nas oddaljuje od ciljev SRS. Prepočasi naraščajo vlaganja v informacijsko-komunikacijske tehnologije, v primerjavi z najbolj konkurenčnimi gospodarstvi pa je bilo šibko tudi izboljšanje inovativne dejavnosti podjetij. Vlada je v zadnjem letu uvedla vrsto ukrepov, ki bi lahko v bodoče izboljšali položaj na področju raziskav, tehnološkega razvoja in inovacij, vendar bo za njihovo uresničevanje ključna koordinacija politik na več področjih (Poročilo o razvoju 2007, 2007).

Na področju učinkovitejše in cenejše države se skladno s strateškimi usmeritvami znižujejo javnofinančni izdatki in obdavčitev dela, pozitivni premiki so bili narejeni tudi pri izboljšanju predpisov in učinkovitosti sodstva, napredek pa je počasen pri privatizaciji in večji razvojni usmerjenosti javnih izdatkov. Glede kakovosti javnih financ je pozitivno zmanjševanje obsega javnofinančnih izdatkov v primerjavi z BDP, ki poteka skladno z usmeritvami SRS. Pri tem je struktura javnofinančnih odhodkov z vidika spodbujanja gospodarske rasti ugodnejša kot v povprečju EU-15, vendar slabša kot v najhitreje rastočih državah. Neugodna pa so gibanja v okviru industrijske politike, saj subvencije izrinjajo bolj dolgoročne in za konkurenčnost spodbudnejše izdatke, kar kaže na slabo koordinacijo različnih politik.

Na področju obdavčitve so bili sprejeti ukrepi, ki skladno s strateškimi usmeritvami zmanjšujejo obdavčitev dela. Glede institucionalne konkurenčnosti države je bil premik narejen na področju boljše regulacije in odpravljanja administrativnih ovir, čeprav se v agregatnih indeksih konkurenčnosti še ni odrazil. K izboljšanju poslovnega okolja je prispevalo tudi nadaljnje zmanjšanje sodnih zaostankov in trajanja postopkov, še vedno pa se ne izboljšujejo razmere na za gospodarstvo pomembnem področju izvršbe. Prav tako tudi ni velikih premikov na področju privatizacije, razen postopnega umikanja KAD in SOD iz kontrolnega lastništva podjetij (Poročilo o razvoju 2007, 2007).

1.1.1 Inflacija

Pričakovano povečanje povprečne inflacije v Sloveniji po napovedi EK (5,4%) se ne razlikuje bistveno od napovedi UMARja (5,2%), pričakovanje MDS glede povprečne inflacije pa je precej nižje (4,0%). Tudi pričakovanja glede gospodarske rasti se bistveno ne razlikujejo (MDS: 4,1%, EK: 4,2%, UMAR: 4,4 %).

Inflacija je bila v aprilu visoka (0,8%), zaradi učinka osnove pa se je medletno znižala za 0,4 o. t. na 6,5%. Čeprav največje inflacijske pritiske še naprej povzročajo zunanji cenovni šoki visokih cen goriv in hrane, se je rast cen začela prenašati tudi na tiste skupine proizvodov, ki niso neposredno povezane z dogajanjem na svetovnih trgih (sekundarni učinki).

Inflacija je bila za Slovenijo tudi najbolj zahteven izmed petih kriterijev za prevzem evra. Za njegovo izpolnjevanje je bilo potrebno usklajeno delovanje vseh akterjev ekonomskih politik, Sloveniji pa ga je uspelo izpolniti novembra 2005, ko se je povprečna letna inflacija, merjena s harmoniziranim indeksom cen življenjskih potrebščin, ki se uporablja za primerjavo rasti cen v EU, znižala na 2,5 odstotka.

Izpolnjevanje kriterijev javnega dolga, obrestnih mer in javnofinančnega primanjkljaja za našo državo ni bilo problematično, zadnji kriterij - dveletno članstvo v evropskem mehanizmu menjalnih tečajev (ERM II) - pa je izpolnila 28. junija 2006. S 1. januarjem 2007 se je tako Slovenija pridružila državam članicam z evrom, med katerimi trenutno beleži najvišjo stopnjo inflacije. Rast cen je novembra, ko je povprečna stopnja inflacije v 13 članicah območja evra in v celotni Evropski uniji znašala 3,1 odstotka, pri nas dosegla kar 5,7 odstotka. Danes ima Slovenija najvišjo stopnjo inflacije v območju evra, od julija leta 2007 dalje tudi ne izpolnjuje več konvergenčnega kriterija stabilnosti cen.

1.1.2 Zunanja trgovina

Ob manjšem tujem povpraševanju se rast zunanjetrgovinske menjave umirja. Rast blagovne menjave je bila v prvih treh mesecih letošnjega leta po pričakovanjih nižja kot v istem obdobju lani, saj se je izvoz blaga medletno nominalno povečal za 6,0% (lani za 18,0%), uvoz pa za 10,4% (lani za 15,8%). Ob upočasnjeni rasti izvoza in poslabšanih pogojih menjave, ki so

posledica rasti cen nafte in surovin, je višji tudi primanjkljaj na tekočem računu plačilne bilance (v prvih dveh mesecih medletno za 230 milijonov evrov).

1.1.3 Trg dela

Kljub umirjanju gospodarske aktivnosti, gibanja na trgu dela ostajajo ugodna. Februarja se je število delovno aktivnih povečalo za 0,4%, rast na medletni ravni pa ostaja visoka (3,5%). Največ novih zaposlitev je bilo v gradbeništvu in poslovnih storitvah. V prvem četrtletju se je sezonsko znižalo tudi število registriranih brezposelnih (na 64.295 ob koncu marca). Pri povprečni bruto plači ni zaznati velikih sprememb. V javnem sektorju se je zaradi uskladitve z lansko inflacijo realno povišala za 3,7%, v zasebnem sektorju pa se je znižala (za 1,6%).

1.1.4 Gospodarska rast

Pojem gospodarska rast pomeni sprememba v količini in razmerju ter povečanj. Gospodarsko rast lahko opredelimo kot rast kakovosti gospodarstva, pri čemer pa mislimo na neko pozitivno spremembo ekonomskega stanja. Gre za kratkoročni pojem, ki pa je pomemben predvsem z dolgoročnega vidika. Gospodarstvo, ki je sposobno dolgoročno zagotavljati ugodno gospodarsko rast, je ocenjeno kot uspešno gospodarstvo (Senjur, 2002, str. 732). Iz tega sledi, da na gospodarsko rast vpliva mnogo različnih dejavnikov.

Gospodarska rast v EMU se je ob koncu lanskega leta upočasnila, njeno nadaljnje umirjanje pa se pričakuje tudi letos. Realna rast BDP v EMU se je v zadnjem četrtletju lani upočasnila z 2,6% na 2,2% (medletno ob upoštevanju sezonskih nihanj), k čemur je ob umirjanju izvoza največ prispevala nižja rast zasebne potrošnje zaradi visoke rasti cen hrane in energije. Ob pričakovanem ohlajanju gospodarske aktivnosti v letošnjem letu, ki bo večje od jesenskih pričakovanj zaradi posledic mednarodne finančne krize in hitrejšega upočasnjevanja rasti v ZDA, so za letos znižali napovedi gospodarske rasti v EMU z 2,2% jeseni na 1,8%. Njen glavni dejavnik naj bi bila zasebna potrošnja, na katero bodo še naprej pozitivno vplivale ugodne razmere na trgu dela. Največjo omejitev za hitrejše povečevanje trošenja gospodinjstev predstavlja nadaljevanje visoke rasti cen hrane in energije. To je ključni razlog, da so dvignili napoved letošnje inflacije za 0,5 o. t., na 2,6%.

Upočasnjuje se tudi rast slovenskega gospodarstva, saj se še naprej postopno umirja aktivnost v gradbeništvu in predelovalnih dejavnostih, ki je bila lani za obe dejavnosti najmočnejša v zadnjih letih. Rast vrednosti opravljenih gradbenih del se je v zadnjem četrtletju lani umirila, v povprečju leta pa je ob pospešeni gradnji prometne infrastrukture in ugodnih vremenskih pogojih kar za 18,5% preseгла raven iz leta 2006. V predelovalni industriji, katere rast je bila lani z 8,4% med najvišjimi v EU, se je v zadnjem četrtletju še naprej postopoma umirjala aktivnost vseh dejavnosti z izjemo kemične industrije ter proizvodnje vozil in plovil, kjer se je ohranila na zelo visokih ravneh iz tretjega četrtletja.

Države po svetu so izbrale različne poti za zvišanje svoje gospodarske rasti. Vsaka rešitev, ki je države pripeljala k povečanju gospodarske rasti je vredna naše pozornosti. Tudi Slovenija je izbrala različne poti in v začetku leta 2007 zabeležila 7,2 odstotno gospodarsko rast, kar je bilo največ po osamosvojitvi. Kot že omenjeno, vse institucije v zadnjih mesecih znižujejo svoje napovedi gospodarske rasti za leto 2008. Nazadnje je to storila Evropska komisija, ki je februarja že tretjič zapored popravila napoved za območje evra; ta zdaj znaša 1,8 odstotka. Podobno je januarja storil tudi Mednarodni denarni sklad, ki v območju evra letos pričakuje 1,6 odstotno gospodarsko rast.

2 DEJAVNIKI GOSPODARSKE RASTI

Osnovni in najpomembnejši dejavniki gospodarske rasti so kapital, investicije in prihranki, prebivalstvo, znanje in sposobnosti, tehnološki napredek ter podjetništvo. V nadaljevanju sem podrobneje izpostavila še nekatere druge dejavnike gospodarske rasti, ki imajo prav tako velik vpliv na gospodarsko rast:

- vloga agregatnega povpraševanja
- ponudbeni dejavniki
- vloga investicij v fizični kapital
- politika konkurence
- institucionalni okvir

2.1 Vloga agregatnega povpraševanja

Spodbujanju agregatnega povpraševanja pri povečevanju gospodarske rasti se pripisuje bistveno večjo težo kot je to običajno v ekonomski literaturi. Nekateri v tem vidijo tudi možnost oziroma celo rešitev za povečanje dolgoročne gospodarske rasti. V tem primeru gre za napačno prepričanje, saj med vodilnimi ekonomisti s področja gospodarske rasti od začetka razvoja teorij obstaja konsenz, da je za povečanje dolgoročne gospodarske rasti potrebno povečati proizvodne zmogljivosti oziroma agregatno ponudbo, medtem ko naj bi spodbujanje agregatnega povpraševanja predvsem zmanjšalo razliko med dejanskim in potencialnim proizvodom. To pove, da je govorjenje o spodbujanju agregatnega povpraševanja napačno, saj je smiselno govoriti samo o stabilizaciji agregatnega povpraševanja okrog potencialnega proizvoda (Samuelson, Nordhaus, 2001, str. 85-102).

2.2 Ponudbeni dejavniki

Začetki agregatne ponudbe segajo v petdeseta leta prejšnjega stoletja, ko je bil razvit prvi teoretični model rasti. Osrednjo vlogo v modelu zavzema fizični kapital, proizvodna in organizacijska tehnologija pa je dostopna brez kakršnihkoli stroškov in zato enaka v vseh državah. V dolgoročnem ravnotežju modela naj bi razlike v stopnjah razvitosti povsem odražale razlike v deležih investicij v bruto domačem proizvodu, tako da naj bi bile države z višjimi deleži tudi bolj razvite. Ta model se je v empiričnih študijah izkazal kot nerealističen, zato je bil razširjen še z investicijami v človeški kapital (izobraževanje). Sklep tega modela je, da razlike v

investicijah v različne oblike fizičnega kapitala ne morejo pojasniti niti polovice razlik v stopnjah razvitosti (Samuelson, Nordhaus, 2001, str. 47-85).

2.3 Vloga investicij v fizični kapital

Kljub majhnemu uspehu neoklasične teorije rasti lahko pri pojasnjevanju razlik med revnimi in bogatimi državami vseeno pojasnimo razlike v ravneh razvitosti med ZDA in državami EU ter Japonsko z razlikami v investicijah v fizični in človeški kapital. To pojasnjuje dejstvo, da je povprečni delež investicij v fizični kapital v bruto domačem proizvodu v ZDA običajno nižji od ostalih najbolj razvitih držav sveta. Kot primer navajam ZDA, ki so imele v zadnjih desetih letih 19% delež investicij v fizični kapital, medtem ko je bil delež v Nemčiji in na Japonskem 20% oziroma 26%. Slovenija je imela 23,6% delež. Iz tega sledi, da razlike v investicijah v fizični kapital ne morejo pojasniti razlik v stopnjah razvitosti (Samuelson, Nordhaus, 2001, str. 455-476).

2.4 Politika konkurence

Leta 2005 sta Aghion Philippe and Rachel Griffith izdala knjigo z naslovom Competition and Growth, v kateri raziskujeta vlogo konkurenčnih politik za gospodarsko rast. V njej ugotavljata, da so države Evropske Unije namenjale bistveno premalo pozornosti konkurenčni politiki. Pozornost sta namenila predvsem konkurenci novih podjetij in odpravljanju ovir pri ustanavljanju novih podjetij.

V Sloveniji smo v tem pogledu še slabši, saj še konkurence med podjetji nismo sposobni uveljaviti, kaj šele da bi se obremenjevali z vstopnimi ovirami. Med vstopne ovire sodijo splošne administrativne ovire, kot je izdajanje potrebnih dovoljenj do gradnje ali pa sam postopek za ustanavljanje novih podjetij.

Empirične študije kažejo, da so vstopne ovire pomemben dejavnik pri povečevanju produktivnosti podjetij. Nova podjetja predstavljajo potencialno grožnjo za obstoječa podjetja in ta s ciljem pobega pred konkurenco v povprečju bistveno hitreje inovirajo.

2.5 Institucionalni okvir

V ZDA, na Irskem in Veliki Britaniji spodbujajo bistveno hitrejšo realokacijo zaposlenih od manj k bolj produktivnim podjetjem, ker je eden izmed razlogov za hitrejšo rast stopnje razvitosti. K nižji stopnji razvitosti v kontinentalni Evropski uniji (v nadaljevanju EU) tako prispevajo tudi togosti na trgih dela. Ovir je veliko in naj omenim nekatere. Podjetjem se ne izplača nadomestiti manj produktivnih zaposlenih z bolj produktivnimi, saj imajo s tem visoke stroške zamenjave. Odpravnine in odpovedni roki imajo negativen vpliv tudi na zaposlovanje, večje kot so, bolj so delodajalci previdni pri najemanju novih delavcev. Naslednji primer so zakoni, kolektivne pogodbe ali pa sami sindikati, ki ščitijo delavce. Tretji primer so socialni

transferi, ki spodbujajo delavce k neaktivnosti s tem, ko niso pogojevani z aktivnim iskanjem zaposlitve (Samuelson, Nordhaus, 2001, str. 243-267).

2.6 Konkurenčnost

Konkurenčnost je osnova za ohranjanje blaginje. Medtem ko spremembe, politični razvoj, nihanja cen in nenapovedana velika vlaganja tujih investorjev lahko spreminjajo BDP na prebivalca več obdobj, je edina zanesljiva osnova blaginje zagotavljanje potenciala v gospodarstvu neke države.

Konkurenčnost ostaja še zmeraj ne popolnoma razumljiva, čeprav je vsepovsod prisotna in tako pomembna. Najboljša definicija, ki pojasnjuje konkurenčnost je nacionalna delitev svetovnih trgov za lastne proizvode. Ta definicija konkurenčnosti predstavlja igro, kjer je rezultat ničelna vsota, saj od določene države dobiček predstavlja potrošnjo druge države. Ta pogled na konkurenčnost se uporablja za zagovarjanje posredovanj oziroma posegov, ki usklajujejo tržne rezultate v korist države (tako imenovana strateška industrijska politika), ki vključuje subvencije, umetno postavljene omejitve na lokalne mezde ter posredovanje pri razvrednotenju nacionalne valute. Nižje mezde ali razvrednotenje v bistvu še zmeraj naredi državo bolj konkurenčno.

Ta pogled na konkurenčnost je zelo pomanjkljiv. Potreba po zniževanju mezd povzroči pomanjkanje konkurenčnosti in zmanjša blaginjo prebivalstva. Subvencije zmanjšujejo državni prihodek. Potreba po razvrednotenju se kaže v zniževanju plač z nižanjem proizvodnje in prodanih proizvodov na svetovnih trgih, medtem ko se stroški nakupa blaga in storitev zvišujejo. Izvoz temelji na nizkih mezdah oziroma na poceni valuti, kar pa ni v skladu z dobrim življenjskim standardom.

Svetovno gospodarstvo ne predstavlja igre z ničelno vsoto. Veliko držav lahko izboljša svojo blaginjo, če lahko izboljšajo svojo produktivnost. Izboljšanje produktivnosti bo povečalo vrednost proizvedenega blaga in lokalne prihodke s širjenjem globalnega bazena povpraševalcev. Globalizacija je povečala prihodke od proizvodnje z odpiranjem novih velikih trgov za konkurenčne države. Globalizacija je prav tako povečala stroške manjše proizvodnje z zmanjšanjem možnosti zaščite domačega trga za obstoj nižje produktivnih podjetij oziroma za to, da omogoči boljše plačana dela tudi slabše izobraženim zaposlenim. Najpomembnejši izziv je vzpostaviti pogoje, v katerih podjetja in zaposleni skozi gospodarstvo nadgradijo svojo proizvodnjo.

Čeprav je globalna konkurenčnost splošno sprejet pojem, se mnenja o njej razlikujejo predvsem v podrobnostih glede prednosti posameznih usmeritev moderne vladne politike. Zato se pojavljajo različni pogledi o tem, kaj bi morale države storiti za izboljšanje svoje konkurenčnosti. V globaliziranem svetovnem gospodarstvu ima namreč več možnosti tisti, ki v vse hujši konkurenci išče najcenejše dobavitelje blaga in storitev. Sodobna cenena in hitra infrastruktura omogoča skoraj popoln dostop do informacij. Prevelika obsedenost držav s konkurenčnostjo je lahko tudi nevarna. Konkurenčnost je le drugi izraz za produktivnost. Našo

pozornost osredotoča na vprašanje trgovinske bilance in jo odvrča od najpomembnejših problemov, kot so domači viri gospodarske rasti in produktivnost. Ti so za države z majhnim deležem mednarodne menjave pomembnejši kot zunanji dejavniki. V državah s skromnim obsegom mednarodne trgovine naj bi bila gospodarska rast in dvig življenjskega standarda in s tem konkurenčnosti določena skoraj izključno z domačimi dejavniki, predvsem s stopnjo rasti produktivnosti. Države poskušajo dvigniti življenjski standard svojih prebivalcev, ki je odvisen od dviga produktivnosti, obsega domačih vlaganj v zgradbe in opremo, raziskovalno-razvojne dejavnosti, izobraževalnega sistema, javne infrastrukture ter kakovosti podjetniškega in vladnega menedžmenta.

Po definiciji Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (v nadaljevanju OECD) je država globalno konkurenčna takrat, ko lahko njena podjetja v pogojih svobodnega trga ustvarjajo blago in storitve, ki prestanejo preizkus mednarodnega trga, ob tem pa se povečuje realni dohodek prebivalstva. Strokovnjaki, ki vodijo Svetovni gospodarski forum (WEF), poudarjajo, da pomeni konkurenčnost sposobnost doseganja gospodarske rasti v srednjeročnem obdobju. Na drugi strani pa v IMD poudarjajo, da si države med seboj ne konkurirajo neposredno, ampak so osredotočene na izboljševanje nacionalnega okolja, v katerem tekmujejo podjetja. Vse bolj pogoste analize konkurenčnosti so jasen odgovor na večjo potrebo po vladnih politikah na področju konkurenčnosti. Države so vedno tekmovalе za trge, naložbe, tehnologije, znanje in vire.

2.6.1 Različni vidiki konkurenčnosti

V literaturi se pojavlja veliko vrst definicij konkurenčnosti. OECD definira konkurenčnost kot sposobnost države, da pod pogoji svobodne konkurence proizvaja dobrine in storitve, ki ustrezajo tako njenim potrebam kot tudi potrebam svetovnega trga, torej jih lahko plasira na domače in tuje trge, kar mogoča ohranjanje ali povečevanje dohodka in nivoja potrošnje in s tem blaginje njenega gospodarstva (Shurchuluu, 2002, str. 409).

Schumpetrov pogled na konkurenčnost

Nekatere države hitro rastejo, in imajo naraščajoč trend mednarodne menjave, medtem ko ostale države ne. Vzrok za to predstavljajo nekateri ključni dejavniki, ki povzročajo take razlike. Poleg tega pa obstajajo ukrepi ekonomske politike, ki so bistveni za izboljšanje vzdržnega gospodarskega razvoja, kar posledično zvišuje blaginjo prebivalstva. To je le nekaj dejstev, ki spodbujajo skrb za konkurenčnost države.

V ekonomiji se pojavljajo različne definicije konkurenčnosti, ki v realnosti predstavlja zelo pomemben dejavnik tako za nosilce ekonomskih politik kot tudi za druge vlagatelje v državi. To se lahko vidi tudi pri predpostavki "popolne konkurence", ki predpostavlja, da imajo vsi enake možnosti dostopanja do proizvodnih dobrin z enako kakovostjo ter jih prodajo na trgih, kjer je cena dana. Edino skrb predstavlja dejstvo, da je cena pravična oziroma prava. Ta predpostavka je dolgo časa vplivala na to, da se osredotočamo na ceno kot edini dejavnik, ki vpliva na konkurenčnost. Joseph Schumpeter (Fagerberg, Knell & Srholec, 2004, str. 3-6) je nasprotoval

tej predpostavki, saj naj bi po njegovem pomemben dejavnik konkurenčnosti predstavljala tehnologija, ki predstavlja konkurenčnost kot neko novo dobrino, novo tehnologijo, nov vir ponudbe in nov tip organizacije.

Za Schumpetra so endogene spremembe tiste, ki so rezultat podjetniškega delovanja, eksogene spremembe pa nastanejo kot posledica vojne, poplav ali spremembe potrošniških preferenc, ki spremenijo krožni tok stacionarnega gospodarstva. Endogene spremembe imenuje inovacije. Podjetniška inovativnost je za Schumpetra dejavnik ekonomskega razvoja, ker inovacija pomeni spremembo proizvodne funkcije in gibalno ekonomskega napredka. Inovacije so neposredno povezane z vlaganji in kreditiranjem. Prilagajanje novi proizvodni funkciji povzroči gospodarski razcvet, kmalu zatem pa kreditna odplačevanja in kopičenje dobrin zmanjšajo profitna pričakovanja in upočasnijo uvajanje inovacij. Posledica so depresije in recesije, kar predstavlja ceno, ki jo gospodarstvo plača za svoje delovanje oziroma razvoj. Razmerje recesije – inovacije je ključen razlog gospodarskih nihanj, kjer se novo ravnovesje vedno oblikuje na višji ravni (Sušjan, 1995, str. 100-104).

Schumpetrovo razumevanje konkurence je bistveno, saj ni cenovna, ampak je povezana s procesom uvajanja in širitve inovacij. To je konkurenca na podlagi novih proizvodov, novih tehnologij, novih virov surovin, načinov organizacije, ki je veliko bolj pomembna od mejne spremembe cen obstoječih proizvodov. Konkurenca je po njegovem mnenju dinamičen proces med inovativnimi podjetji, ki morajo v svojih konkurenčnih strategijah upoštevati predvsem kakovost in obliko proizvodov, tehnologijo in organizacijo.

Nova ekonomija prikazuje, da je Schumpetrova kreativna destrukcija precenjevala potencial ekonomije obsega, ker ni mogla predvideti nastopa t.i. informacijske ekonomije. Proces komodifikacije, ki nastopi kot posledica konkurence in tehnološkega razvoja, omogoča poenostavljenje kompleksnega in posledično zmanjševanje konkurenčne prednosti inovatorjev, saj stimulira proces: delati bolje, hitreje in ceneje. Cenovne razlike so majhne in nekoč nedosegljivi izdelki so pripravljani za množično uporabo. Po drugi strani pa prav kreativna destrukcija v drugačnih dimenzijah, ne zgolj tehnoloških, deluje evolucijsko in omogoča preživetje samo najboljšim tržnim znamkam.

Ostali pogledi na konkurenčnost

Krugman 1994 definira konkurenčnost kot povečanje realnega dohodka in življenjskega standarda regij in države ter prosta delovna mesta za tiste, ki se želijo zaposliti. Ta koncept se razlikuje od koncepta, apliciranega na konkurenčnost podjetij. Krugman poudarja, da so domači dejavniki odločilni za konkurenčnost (Zagoršek, 2002, str. 5).

Porter (1998, str 45) je povezal konkurenčnost podjetij z vlogo države oziroma okolja v katerem podjetja poslujejo. Po Porterju se konkurenčne prednosti podjetja nanašajo na področja, kjer je proučevano podjetje boljše od konkurentov: konkurenčnost podjetja je torej rezultat skupnega

vpliva doseženih prednosti. Država ima na doseganje konkurenčne prednosti podjetij pomemben vpliv, saj so konkurenčne prednosti danes posledica inovacij.

Svetovni ekonomski forum (WEF – World Economic Forum, v nadaljevanju WEF) je bil ustanovljen v Ženevi leta 1971 kot fundacija velikih podjetij, katerega vloga je proučevati gospodarstva na globalni ravni. WEF označuje nacionalno konkurenčnost kot skupek dejavnikov, politik in institucij, ki determinirajo raven produktivnosti nekega gospodarstva, to pa vpliva na stopnjo razvoja gospodarstva, ki ga lahko doseže gospodarstvo. Konkurenčno gospodarstvo je tisto, ki je zmožno srednjeročno oziroma dolgoročno dosegati visoko gospodarsko rast. Zato naj bi WEF pri indeksih konkurenčnosti uporabljal tiste dejavnike nacionalne konkurenčnosti, ki bi zagotavljali večanje blaginje njenih državljanov (Lopez-Claros, 2006).

Inštitut za razvoj menedžmenta (Institute for Management Development, v nadaljevanju IMD) je svetovno priznana poslovna šola s sedežem v Lousanni in katerega naloga je raziskava nacionalne konkurenčnosti držav. IMD nacionalno konkurenčnost definira kot ekonomsko znanost, ki preučuje vlado in njene aktivnosti, s katerimi (vlada) vzpostavlja pogoje za razvijanje ustreznega gospodarskega okolja, slednji pa omogočajo podjetjem ustvariti višjo dodano vrednost (The World Competitiveness Yearbook 2003, 2003, str. 702).

2.6.2 Merjenje konkurenčnosti

Konkurenčnost po merilih WEF

WEF izdaja različne publikacije, ki predstavljajo pomemben vir informacij za uporabnike v poslovnem svetu. Ena izmed najpomembnejših publikacij WEF je Poročilo Globalne Konkurenčnosti (Global Competitiveness Report, v nadaljevanju GCR), ki meri relativno gospodarsko konkurenčnost 131 držav v letu 2007.

WEF pri merjenju nacionalne konkurenčnosti uporablja 2 načina pridobivanja podatkov. Prvi način so ankete (Executive Opinion Survey), ki jih WEF letno izvede s pomočjo 104 partnerskih institucij. Z njimi pridobijo pomembne t.i. mehke ocene, ki so ustrezen pokazatelj stanja, kot so na primer učinkovitost državnih institucij, kakovost in narava ponudnikov ter upoštevanje pravnega reda. Drugi vir podatkov so t.i. trdi podatki, ki so dostopni iz različnih statističnih in drugih publikacij.

Konkurenčnost po merilih IMD

IMD od leta 1989 naprej redno izdaja Letopis konkurenčnosti (The World Competitiveness Yearbook, v nadaljevanju WCY), ki je najobsežnejše poročilo o nacionalni konkurenčnosti držav. WCY zajema v svojo analizo nacionalne konkurenčnosti 61 držav in regij, ki jih obravnava na podlagi 314 kriterijev (leta 2006). Podobno kot WEF podatke pridobiva iz različnih statističnih publikacij in letnih anket.

2.6.3 Vzroki za slabšo uvrstitev države na lestvici konkurenčnosti

Konkurenčnost med državami je vedno obstajala in zmeraj bo prisotna, saj brez nje ne bi bilo takšnega gospodarskega razvoja, ki smo mu bili priča v zadnjih desetletjih. Kot vsaka stvar tudi konkurenčnost držav prinaša prednosti in slabosti, ki mislim, da državo na dolgi rok delajo kvečjemu boljše in bolj napredno. Naj vzamem za primer podjetje, kjer do konkurenčne prednosti prihaja, ko so spremenljivke ustanavljanja, organiziranja in upravljanja med seboj dobro usklajene. Cilji, strategije in način kako organizirati podjetje, močno variira med državami. Močna tržna konkurenca na domačem trgu ustvarja in vzdržuje konkurenčno prednost v posameznih panogah. Domača konkurenca postane močnejša od konkurence s tujimi konkurenti, ko postanejo konkurenčne prednosti napredek in inovativnost in ne samo učinkovitost.

Tabela 2: Prednosti in slabosti na strani strategij podjetij in konkurence na domačem trgu

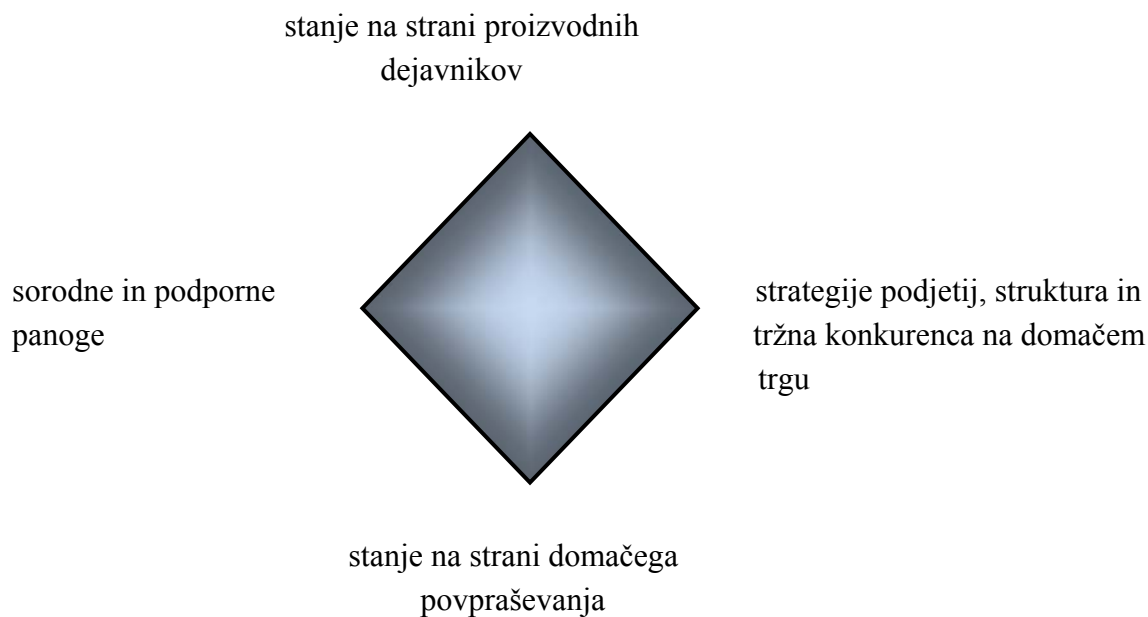
PREDNOSTI	SLABOSTI
nizka stopnja davka na dobiček	nizka konkurenca na domačem trgu
malo nadlegovanja in nasilja na delovnih mestih	odnosi med delavci in delodajalci niso kooperativni
zaščita intelektualne lastnine	visoko breme vladnih predpisov
nizek obseg dodatnih plačil ali podkupnin	veliko predpisov za zaposlovanje tuje delovne sile

Vir: The World Competitiveness Report 2005-2006; The World Competitiveness Yearbook 2005, 2005

Med nevarnostmi s katerimi se bo soočala Slovenija v prihodnjem obdobju so negotovosti, povezane z dovolj hitrimi spremembami v delovanju gospodarstva, ki mora doseči višjo konkurenčnost, če želi ohraniti doseženo visoko materialno življenjsko raven, kaj šele dohitevati EU (Kovačič, 2004, str. 72).

Ključni pomen za nastanek konkurenčne prednosti nekega gospodarstva ima Porterjev diamant. Tvorijo ga štiri determinante: stanje na strani proizvodnih dejavnikov, stanje na strani domačega povpraševanja, sorodne in podporne panoge ter strategije podjetij, struktura in tržna konkurenca na domačem trgu. Vse skupaj, kot tudi vsaka posamezno, ustvarjajo panoge, v katerih se podjetja nekega gospodarstva rodijo in si konkurirajo med seboj.

Slika 1: Porterjev diamant

Vir: Lastna slika

V zadnjem desetletju smo bili v EU priča zelo uspešnemu delovanju notranjega trga, vendar ves potencial še ni prišel do izraza. Zaradi tega je potrebno zagotoviti tako delovanje trga, ki bo spodbujalo dinamično podjetništvo in povečalo konkurenčnost gospodarstva. Pomembno je, da se soočimo z upočasnitvijo integracije proizvodnih trgov. Pomanjkanje zaupanja porabnikov v čezmejno poslovanje in elektronsko trgovanje zmanjšuje možnosti za izboljšanje konkurenčnosti, ki jih ponuja prosta čezmejna konkurenca. Potrebno je odpraviti številne tehnične ovire, ki ovirajo prosti pretok blaga. Veliko težavo še zmeraj predstavlja razdrobljenost storitvenega sektorja, še posebej na področju distribucije in maloprodaje. Podjetniki se soočajo s številnimi težavami, ki zavirajo izvajanje čezmejni storitev. V vsaki državi je stanje na področju tržnega odpiranja v komunikacijskih gospodarskih panogah drugačno. Večina držav pa je že odpravila državni nadzor svojih telekomunikacijskih trgov. Mnogi strateški ukrepi za povečanje konkurenčnosti zaradi pomanjkanja politične volje niso bili izpeljani, prav tako tudi niso bile izpeljane reforme za razvoj notranjega trga. Pri prenosu zakonodaje ne zamujajo le Danska, Finska in Portugalska. Stanje je še veliko slabše pri direktivah, sprejetih na podlagi Lizbonske strategije. Te direktive naj bi omogočile večjo usklajenost in skupni zakonodajni okvir, ki naj bi okrepil notranji trg in konkurenčnost.

Ko analiziramo trenutne razmere, lahko razlikujemo med dvema skupinama; in sicer med skupino bolj uspešnih držav (Danska, Luksemburg, Nizozemska, Avstrija, Švedska in Velika Britanija) ter med skupino manj uspešnih držav (Grčija, Španija, Portugalska in Italija). Napredek, ki so ga dosegle države članice v zadnjih letih, se od države do države razlikuje. Zelo so napredovale Belgija, Francija in Grčija, na drugi strani pa nazadovale Nemčija, Luksemburg, Avstrija in Portugalska. S težavami se soočajo vse članice EU, zato morajo vložiti veliko truda, da dosežejo postavljene cilje. Pri nekaterih članicah so še vedno zaskrbljujoči rezultati na področjih regulacije, strukture finančnih trgov, stopnje integracije blagovnih trgov in obsega

naložb v znanje. Produktivnost delovne sile je v Grčiji in na Irskem rasla, medtem ko je padala v Italiji in Luksemburgu.

Pri oblikovanju družbe, temelječe na znanju, podatki kažejo, da Slovenija zelo počasi zmanjšuje zaostanek za razvitimi evropskimi državami. Enako velja tudi za povečanje konkurenčnosti gospodarstva, saj je izvedba strukturnih reform pri nas zelo počasna. Evropska komisija ocenjuje, da sta prepočasna tudi proces liberalizacije in privatizacije, saj do zdaj na tem področju ni bilo zaznati večjih sprememb oziroma premikov.

Slovenija je majhna in odprta država, zaradi česar je konkurenčnost njenega gospodarstva neposredno povezana z globalnim trgom. Zato je treba slovenskim podjetjem zagotoviti takšne pogoje poslovanja, ki bodo omogočali širitev njihovih poslovnih aktivnosti v tujini na nove trge in ki bodo spodbujali razvijanje višjih oblik internacionalizacije. Na drugi strani moramo oblikovati privlačno poslovno okolje v Sloveniji, ki bo privabljal investitorje iz tujine, kajti neposredne tuje investicije so eden ključnih dejavnikov konkurenčnosti gospodarstva, ki je pogojen prav s privlačnostjo poslovnega okolja.

3 MEDNARODNA PRIMERJAVA SLOVENIJE NA PODROČJU KONKURENČNOSTI

3.1 Konkurenčnost Slovenije merjena s strani WEF in primerjava med državami

Svetovni ekonomski forum je izdal poročilo o globalni konkurenčnosti za leti 2007 - 2008. Na svetu najbolj globalno konkurenčne družbe so ZDA, Švica in Danska, Slovenija pa se je zaradi ne izvedbe nekaterih reform po pričakovanjih odrezala slabo. Na lestvici WEF je za leto 2007-2008 na 39. mestu, lani je bila na 40 mestu. Če pa upoštevamo enak seznam držav kot letos, je bila na 37. mestu. WEF ima na svoji lestvici globalne konkurenčnosti več kot 100 držav. Letos je bilo 131 držav, lani jih je bilo 122. ZDA in Danska sta na lestvici obdržali svoj položaj od lanskega leta, Švica je bila lani četrta.

WEF meri pri svojih raziskavah tudi globalni indeks konkurenčnosti in Slovenija je letos od 7 točk zbrala 4,48 točke, kar je enako kot lani. ZDA, ki so na prvem mestu so zbrale 5,67 točke, Švica na drugem mestu 5,62 točke in Danska na tretjem mestu 5,55 točke.

Konkurenčnost se po WEF meri z dvema indeksoma: indeksom sposobnosti rasti (GCI) in indeksom poslovne konkurenčnosti (BCI). Med komponentami obeh agregatnih indeksov se za Slovenijo kažejo kot slabosti predvsem učinkovitost trga, poslovna izdelanost proizvodov in proizvodnih procesov ter inovacije. Največje prednosti pa ima Slovenija na področju makroekonomije, izobraževanja in zdravja. Slovenija po globalni konkurenčnosti ne dosega povprečja EU25, hkrati pa je pri vseh indeksih bolj konkurenčna od povprečja novih članic EU10. Po indeksu globalne konkurenčnosti je bolj konkurenčna od Portugalske, Latvije, Slovaške, Malte, Litve, Madžarske, Italije, Cipra, Grčije in Poljske. Po indeksu poslovne

konkurenčnosti pa se za Slovenijo uvrščajo Italija, Madžarska, Slovaška, Malta, Litva, Ciper, Latvija, Grčija in Poljska.

Tabela 3: Globalni indeks konkurenčnosti za Slovenijo 2007-2008

Rang (od 131 držav/gospodarstev)		Povprečno št. točk (od 1 do 7)
Globalna konkurenčnost indeks 2007-2008	39	4,48
Globalna konkurenčnost indeks 2006-2007 (Od 122)	40	4,48
Podindeks A: temeljne zahteve	37	5,10
1. steber: institucije	44	4,45
2. steber: infrastruktura	37	4,32
3. steber: makroekonomska stabilnost	29	5,47
4. steber: zdravje in osnovna izobrazba	22	6,16
Podindeks B: povečanje učinkovitosti	38	4,40
5. steber: višja izobrazba in šolanje	24	5,08
6. steber: učinkovitost trga blaga	39	4,63
7. steber: učinkovitost trga dela	51	4,43
8. steber: sofisticiranost finančnega trga	47	4,68
9. steber: tehnološka pripravljenost	29	4,29
10. steber: velikost trga	72	3,28
Podindeks C: inovacije in dejavniki razvitosti	30	4,20
11. steber: razvitost poslovanja	31	4,65
12. steber: inovacije	30	3,75
Indeks konkurenčnosti poslovanja 2007-2008	35	
Razvitost podjetniških operacij in strategije	29	
Kvaliteta nacionalnega poslovnega okolja	34	

Vir: The Global Competitiveness report 2007-2008

3.1.1 Problematični dejavniki za poslovanje v Sloveniji

Iz tabele 4 je razvidno, da podjetjem največjo omejitev pri njihovem poslovanju predstavlja davčna zakonodaja in davčne stopnje, medtem ko imajo najmanjši vpliv na njihovo poslovanje nestabilnost vlade in kriminal. Poleg dveh najbolj problematičnih omejitev so izpostavili tudi omejevalno delovno zakonodajo in neučinkovito javno upravo. Rezultati so bili dobljeni na podlagi ankete, ki jo izvaja WEF v okviru svojih raziskav. Vprašani so morali izmed 14 dejavnikov izbrati pet najbolj problematičnih za podjetja in jih oceniti z 1 (najbolj problematičen) do 5. V tabeli so navedeni deleži odgovorov, ki jih je dobil posamezni dejavnik.

Tabela 4: Najbolj problematični dejavniki za poslovanje v Sloveniji glede na delež odgovorov

Dejavnik	Delež odgovorov
1. Davčna zakonodaja	19,7
2. Davčne stopnje	17,4
3. Omejevalna delovna zakonodaja	15,2
4. Neučinkovita javna uprava	15,1
5. Neustrezno izobražena delovna sila	7,5
6. Neustrezna infrastruktura	7,4
7. Dostop do finančnih virov	5,5
8. Slaba delovna morala zaposlenih	4,0
9. Korupcija	2,2
10. Politična nestabilnost	1,6
11. Inflacija	1,4
12. Zakonodaja za tuje valute	1,2
13. Nestabilnost vlade/zamenjave	1,0
14. Kriminal in tatvine	0,8

Vir: The Global Competitiveness report 2007-2008

Slovenija potrebuje bolj prožen trg dela, a po evropskih pravilih morajo biti rešitve usklajene med socialnimi partnerji. Postavlja se vprašanje kako priti do rešitev, ki bi premaknile stvari s sedanje točke in ki bi jih sprejeli vsi.

Delodajalci se že leta pritožujejo nad togim in za delodajalce neprijaznim trgom dela. To do neke mere potrjujejo tudi domače in tuje raziskave. V povprečju je Slovenija nekje pri sredini, vendar je pri nekaterih posameznih kazalcih prav na dnu lestvic. Slovenija je zelo neprožna in nekonkurenčna pri treh kazalcih: pri težavnosti zaposlovanja, težavnosti odpuščanja in pri urejanju delovnega časa. Omenjeni kazalci so opisani v četrtem poglavju.

3.1.2 Konkurenčne prednosti za Slovenijo po različnih področjih

Slovenija ima najboljše konkurenčne prednosti po oceni WEF na področju visokošolskega izobraževanja, saj po vpisu na tretjo stopnjo izobraževanja dosega 11. mesto, glede dostopa do interneta je uvrščena na 20. mesto. Dobro kotira tudi na področju kapacitet za inovacije (19. mesto) ter pri uporabnikih interneta, kjer je zasedla 13. mesto. Kar se tiče učinkovitosti trga dela je v okviru zaposlenosti žensk na 19. mestu.

Malo slabše kaže Sloveniji na področju stopnje prevlade na trgu (37. mesto), usposabljanju zaposlenih v visokih šolah (37. mesto), pri begu možganov (37. mesto), dostopu do posojil (36. mesto) in zaščiti intelektualne lastnine (36. mesto).

Tabela 5: Pomembne konkurenčne prednosti Slovenije po oceni WEF (izbor)

Prednosti	Uvrstitev med 131 državami
1. Institucije	
Poslovni stroški kriminala in nasilja	22
Diverzija javnih skladov	35
Zaščita intelektualne lastnine	36
2. Infrastruktura	
Kakovost oskrbe z električno energijo	33
3. Makroekonomska stabilnost	
Inflacija (okvirni podatki)	34
Proračunski primanjkljaj (okvirni podatki)	37
4. Osnovno izobraževanje	
Izdatki za izobraževanje (okvirni podatki)	30
Kakovost osnovnega izobraževanja	32
5. Visokošolsko izobraževanje in usposabljanje	
Vpis na tretjo stopnjo izobraževanja (okvirni podatki)	11
Dostop do interneta v šolah	20
Vpis na drugo stopnjo izobraževanja (okvirni podatki)	26
Lokalna dostopnost do specializiranih raziskav in usposabljanja	35
Usposabljanje zaposlenih v visokih šolah	37
6. Učinkovitost trga blaga	
Tarifne stopnje glede na promet (okvirni podatki)	13
Breme carinskih postopkov	21
Sofisticiranost kupca	27
Ovire pri trgovanju	29
Stopnja osredotočenja na kupca	31
Stopnja prevlade na trgu	37
7. Učinkovitost trga dela	
Zaposlenost žensk (okvirni podatki)	19
Beg možganov	37
8. Sofisticiranost finančnega trga	
Indeks zakonskih pravic (okvirni podatki)	27
Stopnja zaščite investitorjev (okvirni podatki)	35
Lažji dostop do posojil	36
9. Tehnološka usposobljenost	
Uporabniki interneta (okvirni podatki)	13
Osebni računalniki	25
Naročniki širokopasovnega interneta (okvirni podatki)	31
Naročniki mobilnih telefonov (okvirni podatki)	31
10. Sofisticiranost poslovanja	
Narava konkurenčne prednosti	27
Razvoj grozdov	31
Sofisticiranost proizvodnih procesov	33
11. Inovacije	
Kapacitete za inovacije	19
Poraba podjetij za raziskave in razvoj	24
Uporabnost patentov (okvirni podatki)	27
Kakovost znanstveno-raziskovalnih institucij	33
Sodelovanje univerz in industrije pri raziskavah	33

Vir: The Global Competitiveness report 2007-2008

3.1.3 Konkurenčne slabosti za Slovenijo po različnih področjih

Pri pomanjkljivostih Slovenije v primerjavi z ostalimi državami bi izpostavila učinkovitost trga dela in učinkovitost trga blaga, kjer zaseda zelo visoka mesta. Najslabše rezultate je dosegla pri predpisih za zaposlovanje in odpuščanje delavcev (111. mesto), rigidnosti zaposlovanja (108. mesto), prožnosti določanja plač (107. mesto), pri vplivih predpisov o neposrednih tujih investicijah na posle (110. mesto) in obsegu tuje lastnine (105. mesto). Tudi potreben čas za ustanovitev podjetja ter stopnja in učinkovitost obdavčitve sta v Sloveniji zelo slabo organizirana (104. mesto). Zelo pomanjkljiva je tudi zaščita interesov manjšinskih delničarjev (94. mesto).

Tabela 6: Pomembne konkurenčne slabosti Slovenije po oceni WEF (izbor)

Pomanjkljivosti	Uvrstitev med 131 državami
1. Institucije	
Zaščita interesov manjšinskih delničarjev	94
Potratnost vlade pri izdatkih	65
Lastniške pravice	56
Učinkovitost uprav družb	54
Ovire, ki jih povzročajo vladni predpisi	53
Učinkovitost standardov za revizije in poročanje	53
Učinkovitost zakonodaje	49
Neodvisnost sodstva	47
Odvisnost vladnih uradnikov pri odločanju	47
Transparentnost vladne politike	47
Etično obnašanje podjetij	42
Organizirani kriminal	39
2. Infrastruktura	
Kakovost letališke infrastrukture	64
Kakovost luške infrastrukture	46
Kakovost cest	42
Kakovost železniške infrastrukture	40
Kakovost infrastrukture nasploh	39
Makroekonomska stabilnost	
Proračunski presežek/ primanjkljaj (okvirni podatki)	64
Obrestne mere (okvirni podatki)	57
3. Visoko izobraževanje in usposabljanje	
Kakovost šol za menedžment	44
Kakovost izobraževalnega sistema	43
4. Učinkovitost trga blaga	
Vpliv predpisov o neposrednih tujih investicijah na posle	110
Obseg tuje lastnine	105
Čas za ustanovitev podjetja (okvirni podatki)	104
Stopnja in učinkovitost obdavčitve	104
Stroški za kmetijstvo	92

»se nadaljuje«

»nadaljevanje«

Pomanjkljivosti	Uvrstitev med 131 državami
Število postopkov za ustanovitev podjetja (okvirni podatki)	52
Splošna davčna stopnja (okvirni podatki)	44
Stopnja domače konkurenčnosti	43
Učinkovitost proti monopolne politike	42
5. Učinkovitost trga dela	
Predpisi za zaposlovanje in odpuščanje delavcev	111
Rigidnost zaposlovanja (okvirni podatki)	108
st določanja plač	107
Sodelovanje med delavci in delodajalci	81
Stroški odpuščanja delavcev (okvirni podatki)	70
Zaupanje v profesionalni menedžment	65
Stroški dela, ki ne sodijo v plačo (okvirni podatki)	65
Plačilo in produktivnost	42
6. Sofisticiranost finančnih trgov	
Financiranje prek domačega trga	70
Trdnost bank	67
Omejitve kapitalskih tokov	64
Predpisi za varno trgovanje na borzi	64
Sofisticiranost finančnega trga	55
Ponudba tveganega kapitala	48
7. Tehnološka usposobljenost	
Neposredne tuje naložbe in prenos tehnologij	122
Uporaba tehnologij v podjetjih	62
Razpoložljivost najnovejših tehnologij	48
8. Velikost trga	
Indeks velikosti domačega trga (okvirni podatki)	79
Indeks velikosti tujega trga (okvirni podatki)	65
9. Poslovna uspešnost	
Število domačih dobaviteljev	58
Obseg marketinga	44
10. Inovacije	
Razpoložljivost inženirjev in raziskovalcev	94
Javno naročanje novih tehnologij s strani vlade	76

Vir: The Global Competitiveness report 2007-2008

3.1.4 Konkurenčnost ostalih držav na lestvici WEF

Izvedenci WEF ugotavljajo, da so ZDA na vrhu lestvice globalne konkurenčnosti zaradi tega, ker imajo zelo sofisticirana in inovativna podjetja, ki poslujejo na učinkovitem trgu. To jim omogoča odličen univerzitetni sistem, pa tesno sodelovanje med podjetji, univerzami in raziskovalnimi ustanovami. K temu v WEF dodajajo še priložnosti, ki jih nudi ustrezna velikost domačega gospodarstva. Slabosti ZDA pa so predvsem makroekonomska neravnotežja, za katera je

odgovorna vlada in bodo v prihodnje vplivala na konkurenčnost gospodarstva ZDA, če oblast ne bo ukrepala.

Švica je na drugem mestu zaradi odličnih možnosti za inovacije in dobro poslovno kulturo. Enako kot ZDA ima kakovostne raziskovalne ustanove, veliko vlaga v raziskave in razvoj, zlasti glede na velikost države. Tesna povezava med akademiki in podjetji omogoča, da večina inovacij in odkritij v bazičnih raziskavah konča v novih izdelkih in procesih na trgu, kjer pa je zagotovljena močna zaščita intelektualnih pravic. Švica je po številu patentov na prebivalca na šestem mestu na svetu.

Skandinavske države imajo kakovostno makroekonomsko okolje, dosegajo proračunski presežek in imajo nizek javni dolg. Finska in Danska imata najbolj učinkovite institucije na svetu (sta na prvem in drugem mestu na svetu v tej kategoriji), Švedska jima sledi na šestem mestu. Finska, Danska in Švedska zasedajo prva tri mesta pri visokošolskem izobraževanju in usposabljanju. Finska že nekaj let ne spusti iz rok prvega mesta na tem področju.

Estonija je s 27. mestom najvišje uvrščena nova članica EU. Ima predvsem učinkovite javne institucije (22. mesto), odlično vodenje javnih financ in odločno uvaja nove tehnologije (19. mesto), ugotavljajo izvedenci WEF. Pri tem je uspešnejša od kar nekaj starih članic EU.

Pred Slovenijo sta med novimi članicami še Češka na 33. mestu in Litva na 38. mestu. Slovaška ji je z 41. mestom tik za petami. Za Slovenijo pa so na primer Portugalska, Italija, Madžarska, Ciper, Malta, Hrvaška, Rusija in Grčija. Hrvaška je na 57. mestu, Črna gora je na 82. mestu, Srbija na 91. mestu, Makedonija zaseda 94. mesto in BIH 106. mesto.

3.1.5 Nekonkurenčnost Slovenije po raziskavah WEF

Področja, kjer je Slovenija še vedno najmanj konkurenčna po raziskavah WEF so naslednja:

- pravna država,
- trg dela,
- trg proizvoda in
- finančni trg.

Če podrobneje pogledamo skozi omenjena področja, lahko vidimo, da:

- v Sloveniji oblast pretirano popušča sindikatom,
- zgodovinsko pogojeni levičarski aktivizem v sodni veji oblasti ovira izvajanje reform,
- delavec je formalno gledano pretirano zaščiten (v resnici pa je večina zaposlitev mladih danes za določen čas),
- v državi je zaradi nacionalnih, finančnih in javnih interesov preveč monopolov, kar je eden izmed razlogov za inflacijo,
- med monopoli so banke in zavarovalnice, finančni trg pa je agregat regulacijskih prijemov v državi.

V letu 2008 lahko pričakujemo izboljšanje kazalca sofisticiranosti finančnega trga zaradi uvedbe nove EU zakonodaje (MiFID¹) v letu 2007, deloma pa se bo izboljšalo tudi stanje na sodiščih. Ker je 2008 volilno leto kakšnih ključnih reform ne pričakujemo.

3.2 Konkurenčnost Slovenije merjena s strani IMD in primerjava med državami

Slovenija je na lestvici najbolj konkurenčnih držav za leto 2007, ki jo je objavil Svetovni center za konkurenčnost (IMD) na 40. mestu, kar je eno mesto slabše kot leta 2006. Na lestvici je 55 držav. Na lestvici IMD za leto 2007 so na vrhu ZDA, ki so bile na vrhu tudi lani. Na drugem mestu je Singapur, ki je bil lani tretji, mesto je zamenjal s Hongkongom, ki je letos tretji lani pa je bil drugi.

3.3 Ali konkurenčnost gospodarstva vpliva na gospodarsko rast?

Po raziskavah centra za konkurenčnost pri IMD letos nobena od 55 držav, ki so na lestvici, ni v recesiji, njihova povprečna gospodarska rast pa je 5 odstotkov. ZDA najhitreje dohitevajo Švica, Nizozemska, Švedska, Kitajska in Nemčija. Švica se je v primerjavi z lanskim letom letos povzpela za dve mesti z osmega na 6. mesto. Nizozemska je bila lani 15. letos je na 8. mestu, Švedska je napredovala s 14. na 9. mesto, Kitajska je napredovala z 18. na 15. mesto, Nemčija pa se je povzpela s 25. na 16. mesto.

ZDA se je letos po podatkih IMD približalo kar 40 od 55 držav, ki so na lestvici, preostalih 15 držav pa je nazadovalo. Prvič so na IMD letos pri sestavi lestvice kot kriterij upoštevali tudi možnost, da posamezna država dohiti vodilno državo na lestvici (zdaj so to ZDA). Ta trend so izračunali na podlagi preteklih uvrstitev. V zadnjih letih so najbolj napredovale Kitajska, Rusija, Indija, Slovaška, Estonija, Švedska, Avstrija, Avstralija, Danska, Švica in Hongkong. Te države hitro napredujejo proti vrhu lestvice, zaradi tega v IMD pričakujejo, da se bo v prihodnjih letih to odrazilo tudi na lestvici.

Na drugi strani pa Indonezija, Italija, Argentina, Brazilija, Mehika, Turčija, Filipini in Francija vse bolj zaostajajo za vodilnimi na lestvici, zaradi tega bodo kmalu izgubile svoja mesta, če ne bodo ukrepale, opozarjajo v IMD. Ugotavljajo tudi, da se ekonomska in poslovna moč seli v nove države. Kitajska, Rusija in Indija so skupaj zbrale za 1.700 milijard dolarjev rezerv v tuji valuti. Podjetja iz Jugovzhodne Azije, Indija, Kitajska, Rusija in zalivske države kupujejo industrijska podjetja povsod po svetu.

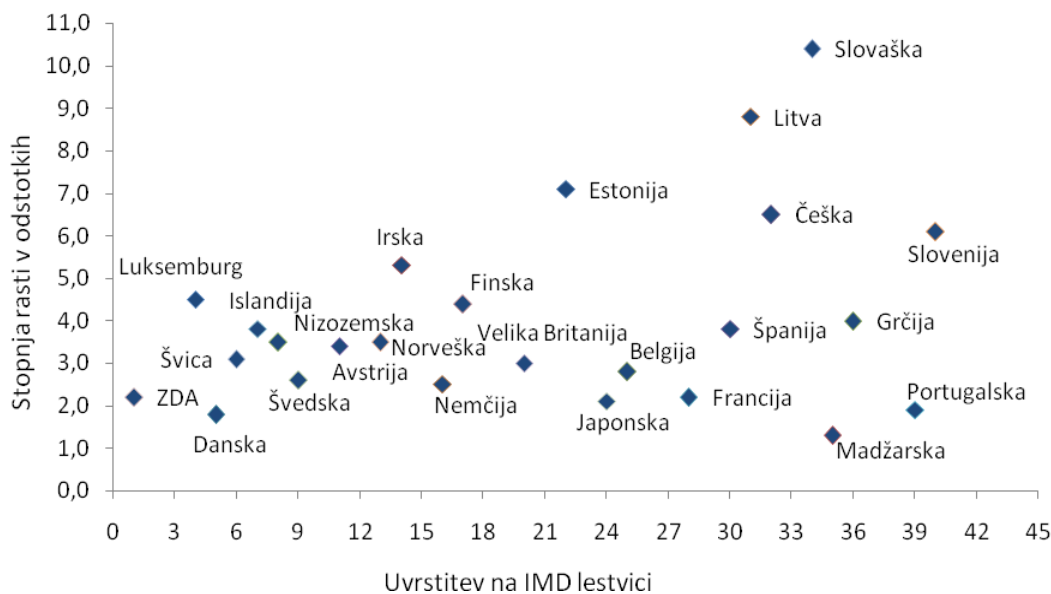
Industrijske države se s to preselitvijo moči ne bodo sprijaznile, svojih »draguljev« ne bodo prepustile hitro rastočim državam brez boja. Po vsej verjetnosti se bodo branile s protekcionističnimi ukrepi, zato je pričakovati povečanje pritožb na Svetovno trgovinsko

¹ MiFID je direktiva o trgih finančnih instrumentov (2004/39/ES), ki med drugim obravnava način, kako ponudniki investicijskih storitev ravnajo s svojimi strankami. V celoti je začela veljati 1. novembra 2007.

organizacijo (WTO). Nove oblike protekcijonizma bodo bolj subtilne kot v preteklosti. Ključne besede bodo vodenje podjetij, varovanje okolja, intelektualna lastnina in socialne pravice.

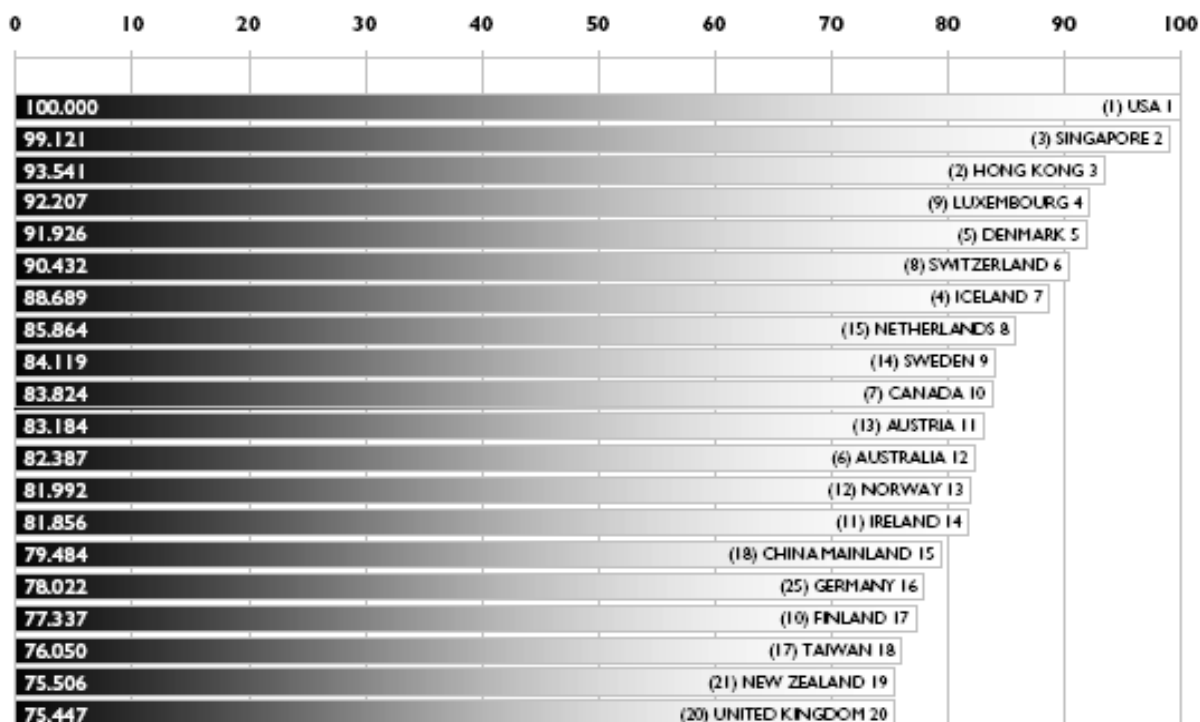
Iz naslednjega razsevnega diagrama je razvidno, da imajo države, ki so na IMD lestvici višje razvrščene, nižjo gospodarsko rast kot tiste, ki so nižje na lestvici. Slovaška, ki je na lestvici zasedla 34. mesto, ima med vsemi državami, ki so jo prehitile na lestvici, najvišjo gospodarsko rast (10,4%).

Slika 2: Uvrstitev držav na IMD lestvici in njihova gospodarska rast

Vir: Eurostat, Yearbook 2007

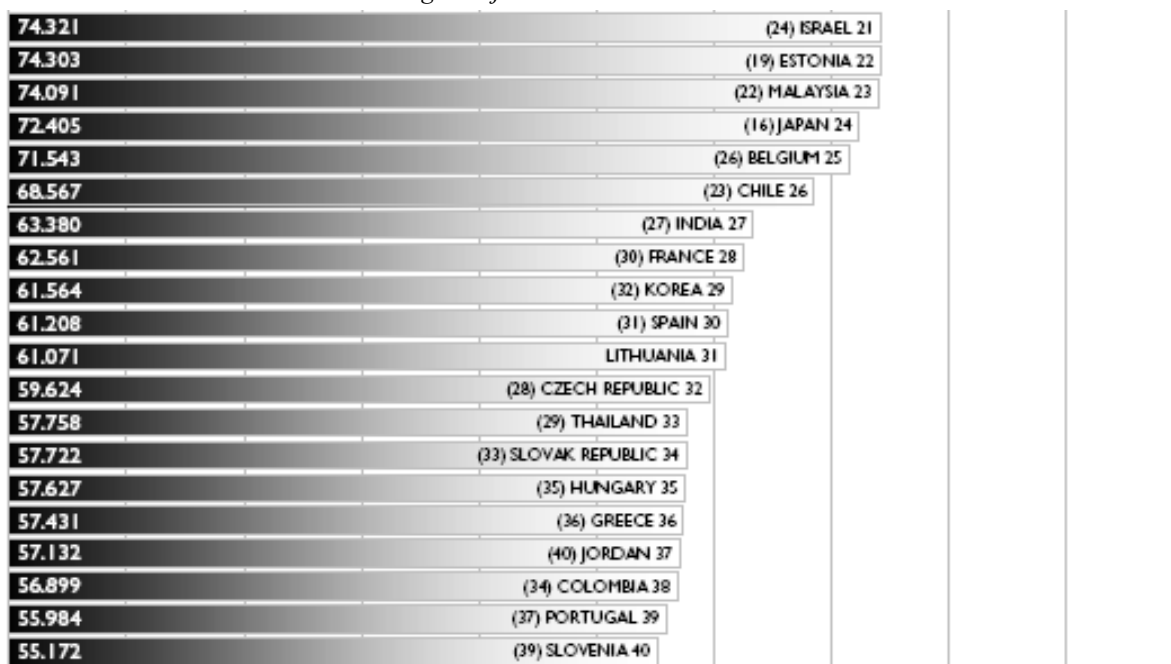
Slika 3: Prvih 20 držav na lestvici IMD v letu 2007

Vir: Slovensko gospodarsko in raziskovalno združenje (49), 2007, Bruselj

V letu 2007 je na lestvici IMD pred Slovenijo, ki je na 40. mestu in je od lani izgubila eno mesto, pet novih članic EU. Najvišje je Estonija, ki je sicer od leta 2006 padla za tri mesta na 22. mesto. Sledi ji na 31. mestu Litva (podatka za leto 2006), Češka je na 32. mestu in je v primerjavi z letom 2006 zgubila štiri mesta. Slovaška je bila v letu 2007 34., v letu 2006 je bila 33. Madžarska je letos enako kot lani na 35. mestu. ZDA imajo na prvem mestu vrednost 100, Slovenija je na 40. mestu dosegla vrednost 55.172.

Slika 4: Druga dvajseterica držav na lestvici IMD v letu 2007

Vir: Slovensko gospodarsko in raziskovalno združenje (49), 2007, Bruselj

Med 15 državami, ki so se uvrstile za Slovenijo, so med drugim Italija (letos je napredovala z 48. na 42. mesto), Rusija (napredovala je s 46. na 43. mesto), Poljska (nazadovala je s 50. na 52. mesto) in Hrvaška (nazadovala je z 51. na 53. mesto).

Na podlagi raziskav, ki jih izvajajo različne organizacije po svetu, lahko vidimo, da imajo tiste države, ki so bolj konkurenčne, relativno nizko in stabilnejšo gospodarsko rast kot manj konkurenčne države. ZDA, Danska, Švica in nekatere druge zelo razvite in konkurenčne države, že leta beležijo dokaj stabilno gospodarsko rast in z napredkom v tehnologiji, inovacijah in izobraževanju konkurirajo ostalim državam. Iz tega sklepamo, da ima konkurenčnost gospodarstva vsekakor zelo velik vpliv na gospodarsko rast.

4 TRG DELA

Trg dela predstavlja enega izmed osnovnih trgov proizvodnih dejavnikov in temeljno področje proučevanja ekonomike dela. Z delom navadno izrazimo proizvodne storitve, vsebovane v človeškem fizičnem in psihičnem naporu, usposobljenosti in intelektualni kapital. Zato je delo kot storitev, ki se prodaja in kupuje na trgu, neločljivo od osebe, ki jo nudi in je pri transakciji impliciten osebni odnos. Trg dela razporeja delavca na različna dela in koordinira odločitve o

zaposlitvi ljudi. Povpraševalci na trgu dela so delodajalci, ponudniki pa delojemalci (Malačič et al., 1995, str. 7-8).

4.1 Evropski trg dela

Evropa se je v zadnjih letih močno spremenila, saj se prebivalstvo stare celine nezadržno stara. Projekcije prebivalstva so pokazale, da naj bi število ljudi, starejših od 65 let, do leta 2030 v Evropi naraslo na 110 milijonov; leta 2000 jih je bilo 71 milijonov. Aktivnih prebivalcev bo leta 2030 okoli 280 milijonov, danes jih je 303 milijonov, zato se bo razmerje med aktivnim in upokojenim prebivalstvom zmanjšalo s 4,27 na 2,55. Ob koncu prvega desetletja tega stoletja pa bo število ljudi, mlajših od 20 let že manjše od števila ljudi, starejših od 60 let.

Podobno stanje je tudi v Sloveniji. Dosedanja in pričakovana demografska gibanja z zmanjševanjem števila rojstev, daljšanjem pričakovanega trajanja življenja ter staranjem prebivalstva prinašajo pomembne izzive pri urejanju pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Le-to je treba stalno prilagajati starajočemu se prebivalstvu. Nujno potrebno je podaljševanje aktivnega obdobja vsakega posameznika in spodbujanje zaposlovanja mladih. Le tako bo zagotovljeno ustrezno razmerje med aktivnim in upokojenim prebivalstvom. Skoraj 15 % delovno aktivnih prebivalcev, starih 50–69 let, že izpolnjuje pogoje za upokojitev. Med njimi je nekoliko več moških kot žensk. Za Slovenijo je še vedno značilen hiter prehod iz dela v upokojitev. Leta 2006 je skoraj 90% prebivalcev, starih 50–69 let, izjavilo, da po doseženem 50. letu starosti niso delali manj kot v mlajših letih. Povprečna starost za upokojitev pa se hitro dviga. Leta 1992 je bil upokojenec ob prejetju prve pokojnine star povprečno 54 let in 3 mesece, leta 2005 pa že 59 let in 10 mesecev.

4.2 Posledice tranzicije na trgu dela

Obdobje tranzicije je pustilo pri ljudeh različne posledice in mišljenja o procesu tranzicije. Tranzicija je povzročila veliko realokacijo in prestrukturiranje virov. Noben zaposlen si ni predstavljal, da bo morda izgubil svoje delo, da bo preusmerjen na drugo delovno mesto ali celo, da bo prisiljen spremeniti svoj poklic.

Leta 1989 je v večini tranzicijskih držav prevladoval sektor predelovalnih dejavnosti in nekaj manjših storitvenih dejavnosti. Večina ljudi je bila zaposlenih v državnem sektorju, kar je prispevalo k nizki produktivnosti. Danes je slika popolnoma drugačna, saj je večina ljudi zaposlenih v zasebnem sektorju. V Srednji Evropi in Baltskih državah je tri četrtine zaposlenih v zasebnem sektorju. V predelovalnih dejavnostih je danes zaposlenih le še 15% prebivalstva, medtem ko je v zasebnem sektorju 55% zaposlenih. V Baltskih državah je ta odstotek še višji, in sicer 70%. Na podlagi tega lahko vidimo, da so ljudje ali spremenili svoj poklic ali izobrazbo. Posledice tega so tudi migracije zaposlenih znotraj države in med državami.

Brezposelnost je v prvih letih tranzicije naglo narasla, kot posledica odpuščanja in zapiranja podjetij, ki so se ukvarjala s predelovalno dejavnostjo. Najbolj je narasla na področju Srednje

Evrope in Jugovzhodne Evrope. V večini evropskih držav je bila stopnja brezposelnosti previsoka, le v nekaterih državah se je za malenkost znižala. Stopnje brezposelnosti so se v evropskih državah začele zniževati po letu 2004, z izjemo Poljske in Slovaške, katerih stopnja brezposelnosti je danes pod lestvico vzhodno evropskih držav (EU-15). Na Poljskem je stopnja brezposelnosti v prvem četrtletju leta 2007 padla za skoraj 4 odstotne točke na leto na okoli 11.3%, kar je posledica povečanega povpraševanja po delu. Poleg tega pa na stopnjo brezposelnosti danes vplivajo tudi migracije zaposlenih med evropskimi državami. V spodnji tabeli so prikazane stopnje brezposelnosti evropskih držav od obdobja tranzicije do leta 2006.

Tabela 7: Stopnje brezposelnosti in zaposlenosti v različnih obdobjih

	1990-94		1995-99		2000-06	
	Employment rate	Unemployment rate	Employment rate	Unemployment rate	Employment rate ¹	Unemployment rate
CEB						
Czech Republic	71.7	3.2	66.7	5.3	64.9	7.9
Estonia	72.8	4.0	61.3	10.3	63.1	9.9
Hungary	55.2	8.3	50.1	8.7	61.5	6.4
Latvia	70.4	6.1	53.5	16.4	60.7	10.8
Lithuania	73.1	1.9	57.6	15.2	56.7	12.0
Poland	56.4	13.1	52.6	12.9	52.9	17.8
Slovak Republic	na	9.8	na	13.0	64.4	17.5
Slovenia	59.1	6.8	60.6	7.6	57.5	6.4
SEE						
Albania	na	15.4	na	14.7	na	15.0
Bosnia and Herzegovina	na	na	na	15.3	na	41.2
Bulgaria	59.8	12.4	49.5	14.8	53.1	14.1
Croatia	52.3	13.0	52.5	11.9	50.4	13.9
FYR Macedonia	na	25.0	na	35.5	na	38.3
Montenegro	na	25.0	na	32.1	na	31.7
Romania	64.1	6.5	63.5	7.0	59.2	7.4
Serbia	na	22.3	na	24.8	na	30.0
CIS+M						
Armenia	na	3.3	na	9.5	na	9.6
Azerbaijan	na	3.3	na	0.9	na	1.3
Belarus	na	0.8	na	2.8	na	1.8
Georgia	na	3.6	na	8.1	na	11.9
Kazakhstan	na	1.8	na	10.2	na	9.4
Kyrgyz Republic	na	na	na	3.8	na	7.5
Moldova	na	na	na	4.2	na	7.5
Mongolia	na	7.1	na	6.0	na	3.8
Russia	69.8	3.8	59.0	10.8	61.4	8.5
Tajikistan	na	0.6	na	2.7	na	2.4
Turkmenistan	na	19.5	na	23.9	na	20.9
Ukraine	73.9	0.2	69.6	2.4	63.0	3.5
Uzbekistan	na	0.1	na	0.4	na	0.3

Legenda: na - pomeni, da za določeno leto in državo ni podatka

Vir: Transition report 2007,2007, str. 65

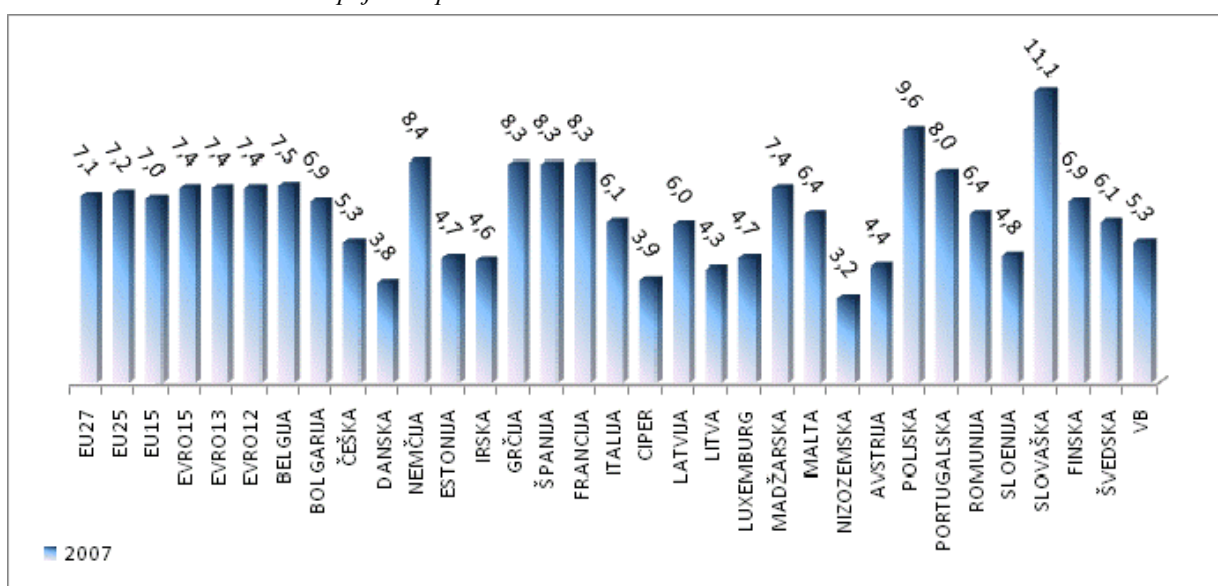
4.3 Slovenski trg dela

Visoka gospodarska aktivnost je lani ugodno vplivala na razmere na trgu dela. Rast zaposlenosti je bila po metodologiji nacionalnih računov je bila 2,7-odstotna. Po dejavnostih se je zaposlenost najbolj povečala v gradbeništvu (10,8 %), prometu (6,4 %) in v poslovnih storitvah (6,3 %), prvič po letu 2001 pa tudi v predelovalnih dejavnostih (0,7 %). Že tretje leto zapored se je povečalo

zaposlovanje tujcev, najbolj v gradbeništvu; njihov prirast je predstavljal okoli dve petini lanskega povečanja povprečnega števila formalno delovno aktivnih. Ob manjših prilivih v brezposelnost je lani precej upadlo število brezposelnih, tako da sta se obe stopnji brezposelnosti močno znižali (registrirane z 9,4 % na 7,7 %, anketne s 6 % na 4,9 %).

V Sloveniji je bila stopnja brezposelnosti v času tranzicije ves čas relativno nizka, k čemur je pripomogla metoda privatizacije, ki je omogočala ohranjanje statusa quo in zaradi tega ni bilo veliko odpuščanj, subvencije najbolj ogroženim podjetjem, nizka rast zasebnega sektorja itn. Med leti 1993 in 2006 je brezposelnost po metodi ILO padla za približno tretjino, na 6%, kar je v primerjavi z ostalimi tranzicijskimi državami in članicami EU malo. Leta 2007 je stopnja brezposelnosti v Sloveniji padla na 4,8%.

Slika 5: Stopnje brezposelnosti v letu 2007 v izbranih državah EU v odstotkih

Vir: Eurostat, 2007.

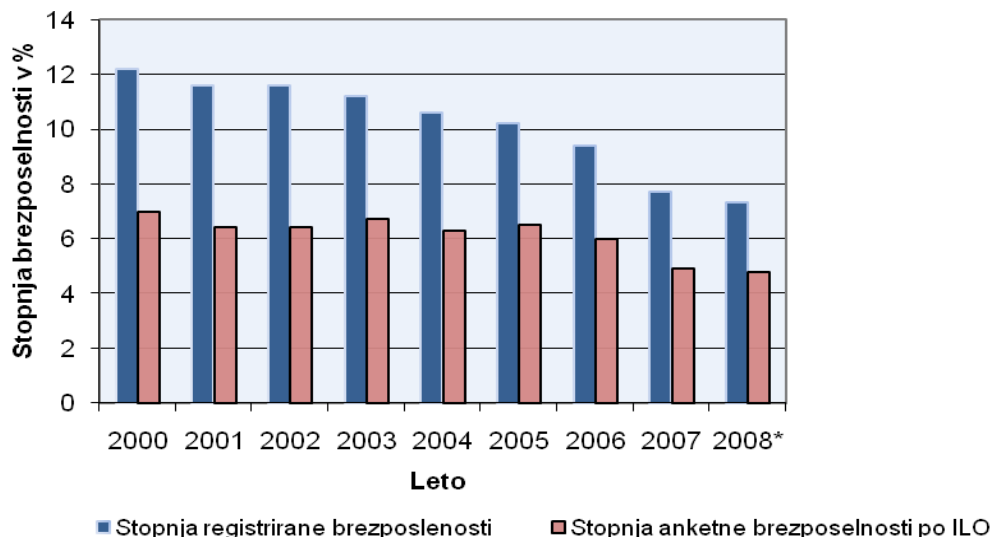
Povprečje zakrije velike regionalne razlike in razlike v stopnjah brezposelnosti med različnimi skupinami, poleg tega pa ne opozarja na dejstvo, da se povprečni čas trajanja brezposelnosti podaljšuje, še posebej za določene skupine. V Sloveniji je tako kot drugje po Evropi večji del brezposelnosti strukturne narave. Zaradi pritiskov globalne konkurence, članstva v EU in EMU, se bodo taki problemi poglobili in največji pritisk bodo čutili delavci v delovno-intenzivnih panogah.

Slovenski trg dela ima, kot rečeno, trenutno nizko stopnjo brezposelnosti, na kar je potrebno biti vseeno pozoren, saj v ozadju obstajajo nekateri resni problemi. Elastičnost povpraševanja po delu je nizka in brezposelnost mladih in starejših je visoka. Zakonsko določena minimalna plača je v primerjavi z ostalimi državami visoka. Poleg tega delovna zakonodaja močno ščiti delavca in je zelo zahtevna na področju regulacije delovnega časa in odpuščanja. Vsi ti pokazatelji pripomorejo k slabi konkurenčnosti slovenskega gospodarstva.

Slika 6, na strani 29, prikazuje gibanje stopenj brezposelnosti v obdobju od leta 2000 do leta 2008. Na sliki je prikazana občutna razlika med registrirano in anketno brezposelnostjo. Razlika,

v višini 4 odstotnih točk nam pove, da približno 40.000 uradno brezposelnih oseb dela v okviru sive ekonomije. Po eni strani je to posledica nadomestil, ki jih prejema kot brezposelni, po drugi strani pa visokih prispevkov za socialno, zdravstveno in pokojninsko zavarovanje.

Slika 6: Registrirana in anketna stopnja brezposelnosti v Sloveniji v obdobju 2000-2008

Legenda: *napoved za leto 2008

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2008

Na Sliki 6 je prikazano gibanje posameznih rizičnih skupin brezposelnih oseb kot delež vseh brezposelnih. Delež dolgotrajno brezposelnih se počasi znižuje, vendar predvsem na račun odjav in premeščanj v druge evidence. Po drugi strani narašča delež mladih brezposelnih in tistih, ki iščejo prvo zaposlitev. Še posebej nas lahko skrbi naraščanje brezposelnosti med mladimi diplomanti z najmanj VII. stopnjo izobrazbe. Na območju ljubljanske enote Zavoda za zaposlovanje (v nadaljevanju Zavod) je konec leta 2005 imelo visoko izobrazbo kar 9% vseh brezposelnih, prijavljenih na Zavodu. V celotni strukturi brezposelnih se prav tako povečuje delež brezposelnih žensk.

4.3.1 Problemi na slovenskem trgu dela

Slovenija na določenih področjih, kot so človeški kapital, zaposlovanje in trg dela, ne zaostaja veliko za povprečjem EU in sledi smernicam, ki jih določajo organi EU. Odstopa in se odmika predvsem od brezpogojnega zagotavljanja blaginje državljanom ter na drugi strani približuje k zagotavljanju blaginje z delom, izobraževanjem in usposabljanjem. Slovenija ne sledi konceptu socialne varnosti, s katero naj bi se zagotovila nujno potrebna prožnost trga dela. Iz tega lahko izpostavimo nekaj problemov slovenskega trga dela, ki nas oddaljujejo od urejenega in pravilno delujočega trga dela.

4.3.1.1 Neprožen trg dela

Prožnost trga dela pomeni sposobnost prilagajanja in odzivanja trga dela na različne spremembe. Omogočala naj bi hitrejšje prilagajanje gospodarstva spremembam in zagotavljala bolj učinkovito razporeditev vseh proizvodnih dejavnikov. Na kratko lahko rečemo, da prožnost trga dela kaže hitrost prilagajanja trga dela spremenjenim makroekonomskim razmeram.

Največji problem slovenskega trga dela v prvi vrsti predstavlja slaba prožnost trga dela. Slovenija mora doseči večjo prožnost na trgu dela in pri zaposlovanju. Politike na trgu dela morajo biti usklajene glede uravnavanja ponudbe in povpraševanja po delu, vključevati morajo elemente plačne politike, socialnih transferjev in politike upokojevanja. Vlada mora zagotoviti spremembe, ki bodo spodbujale delodajalce k odpiranju novih delovnih mest, delojemalce pa k temu, da bodo hitreje iskali nova delovna mesta in jih zasedli.

V primeru, da bi delovno-pravna zakonodaja učinkovito upravljala s trgom dela, bi se to kazalo v naraščanju zaposlenosti in ne naraščanju brezposelnosti. Če bi se zaposlenost povečevala, to pomeni, da bi bile koristi novo zaposlenih višje od izgub tistih, ki so zaposlitev izgubili. Na podlagi tega lahko rečemo, da je uvajanje delovnopravne zakonodaje ekonomsko učinkovito. Če hočemo vzdrževati to učinkovitost, potem se moramo osredotočiti tako na zaposlenost kot tudi na brezposelnost pri različnih skupinah ponudnikov dela. V tem primeru dobimo popolnoma drugačno sliko, kajti regulacija plač in delovnih pogojev ima največji vpliv na najmanj produktivne zaposlene. Če, na primer, delovno pravna zakonodaja predpisuje višje stroške odpuščanj zaposlenih, bodo delodajalci postali previdnejši pri izbiri zaposlenih. Zaradi teh razlogov, bo strožja delovna zakonodaja, zaradi kolektivnih pogajanj povezana z manjšimi plačnimi razlikami, prispevala k dvigu standardov novega zaposlovanja. Posledica bo manj zaposlovanja, manj odpuščanja in večja stopnja dolgoročne brezposelnosti, še posebej med mladimi in starejšimi (Domadenik, 2008, str. 4-7).²

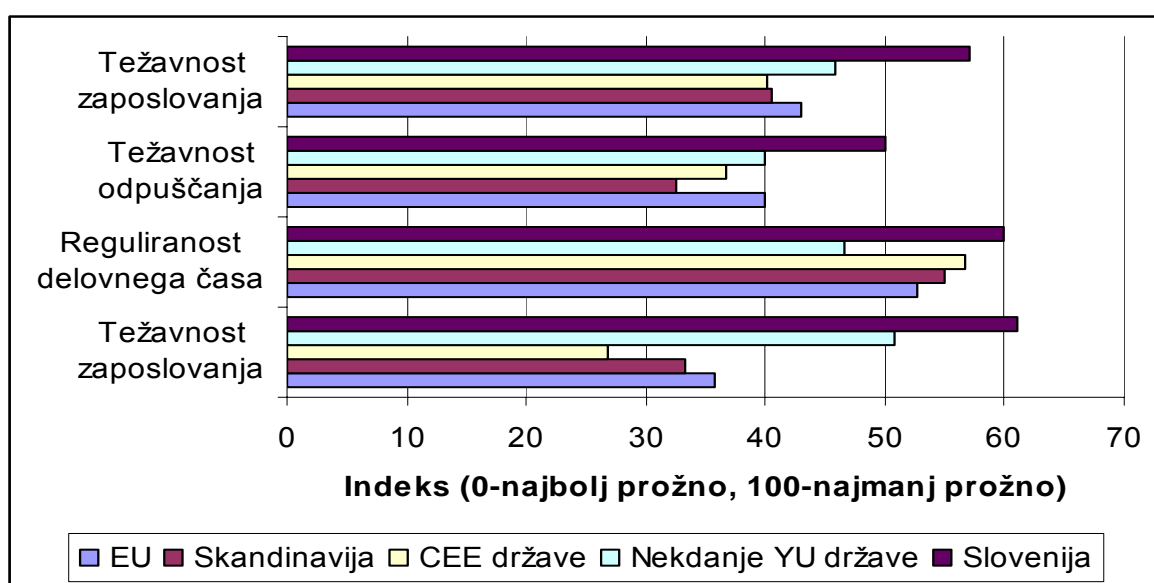
Na trgu dela je zakonodaja dosegla nekatere zastavljene cilje na področju delovnih pogojev in kolektivnih pogajanj, vendar so se na drugi strani znižale zaposlitvene možnosti za mlade, stare in neizkušene, kar pa ni rezultat ekonomske učinkovitosti. V tem primeru so polkvalificirani delavci pridobili na račun ostalih, nekvalificiranih in visokokvalificiranih delavcev. Saint-Paul v svoji študiji iz leta 2000 poudarja, da je regulacija trga dela rezultat delovanje medianskega (zaposlenega) volivca v smeri preraždelitve od bolj produktivnih k manj produktivnim zaposlenim. Kot poudarja Saint-Paul tu ne gre za konflikt med delom in kapitalom, temveč za konflikt med različnimi skupinami zaposlenih. Medianski volivec pripada skupini polkvalificiranih zaposlenih, zato se sprejemajo takšni zakoni s področja delovne zakonodaje, ki ustrezajo tem tipom volivcev. Ta skupina volivcev je naklonjena kolektivnim pogajanjem in zaščitni zakonodaji z namenom poviševanja plač in izboljšanja delovnih pogojev, kar manj produktivne zaposlene (nekvalificirane) rine v brezposelnost aličasne zaposlitve. Z vidika

² Mikroekonomska študija na podjetjih v EU in ZDA v obdobju med letoma 1975-1995 je pokazala, da se je variabilnost v starosti in izobrazbeni strukturi med novo zaposlenimi precej zmanjšala, kar pomeni, da so delodajalci zmanjšali zaposlovanje mladih in starejših, stopnja izobrazbe novo zaposlenih pa se je v povprečju povečala.

ekonomske politike je to neučinkovito, kajti del aktivne populacije postane neaktiven (Domadenik, 2008, str. 4-7).

Na podlagi podatkov, prikazanih na spodnji sliki, lahko sklepamo, da je položaj Slovenije glede na ostale regije mnogo slabši, saj je težavnost zaposlovanja višja kot je povprečje v državah EU (brez skandinavskih držav) in ostalih gospodarstvih na prehodu. V togosti delovnopravne zakonodaje prekaša celo nekdanje republike bivše SFRJ, ki so se zaradi unikatnega samoupravnega sistema gospodarstva na začetku procesa prehoda soočale s podobnimi problemi pri reformah s področja trga dela. Posledice togosti ureditve trga dela so opazne v statistikah trga dela v Sloveniji, ki niso ugodne tako z makroekonomskega kot z mikroekonomskega vidika.

Slika 7: Indeksi, povezani z zaposlovanjem, odpuščanjem in regulacijo delovnega časa v Sloveniji in primerjalnih regijah Evrope

Vir: *Doing Business*, 2006.

4.3.1.2 Nizka raven izobrazbe

Glede stopnje izobrazbe, Slovenija zaostaja za evropskimi državami. Izobrazbena raven se sicer povečuje, vendar predvsem na račun mlajših generacij, ki nadgrajujejo svojo izobrazbo na terciarni stopnji. Glavni problem predstavlja nizka izobrazba starejših ljudi, ki postajajo na trgu dela vedno bolj nekonkurenčni.

Slovenija mora v izobraževanje vse več vključevati tudi zaposlene starejših generacij, da se bo raven izobrazbe v Sloveniji zvišala.

4.3.1.3 Nizka stopnja delovne aktivnosti starejših in mlajših generacij

Tretji problem trga dela predstavlja nizka aktivnost starejših in mlajših generacij, ki je pogojena s poznim vstopom na trg dela in zgodnjim izstopom iz njega. Trend staranja prebivalstva in nizke rodnosti v Sloveniji ne zaostaja za evropskim povprečjem in tudi stopnja delovne aktivnosti prebivalstva se giblje okrog evropskega povprečja.

Potrebno bi bilo povečati zaposlenost starejših, s tem pa bi tudi preprečili njihovo prezgodnjo selitev med vzdrževano prebivalstvo.

4.4 Pomembnost konkurenčnosti za Slovenijo na področju trga dela

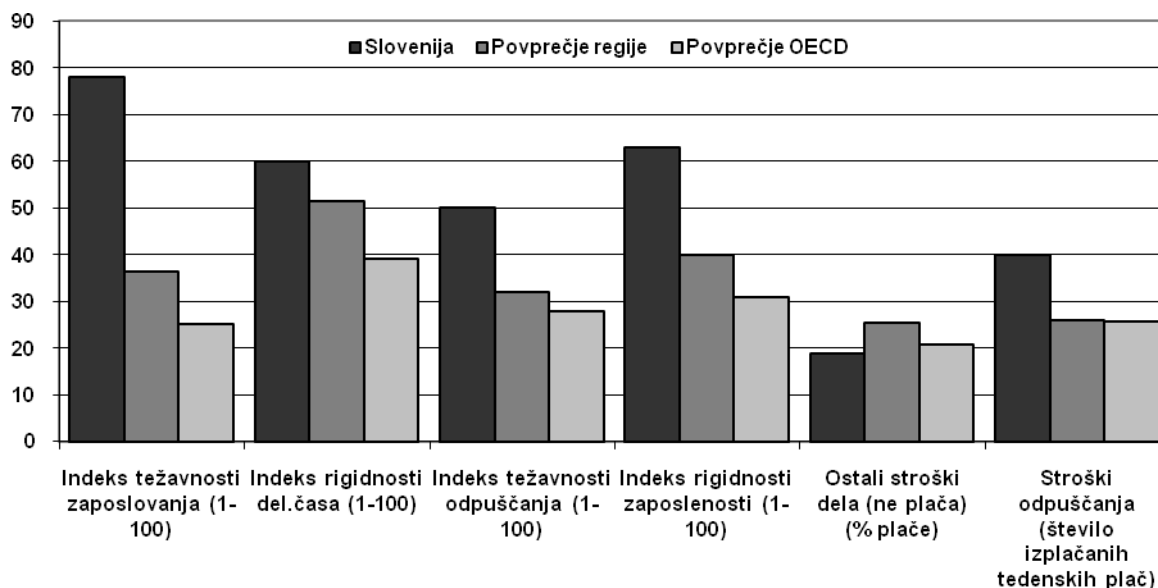
Spremljanje in spodbujanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva in opozarjanje na dejavnike, ki vplivajo na konkurenčnost, je pomembna naloga za Slovenijo. Hkrati je to podlaga za vodenje ekonomske politike oziroma za sprejemanje ukrepov izvršilne in zakonodajne oblasti. V globaliziranem svetu postaja primerjava konkurenčnosti med državami vse pomembnejša. Različne institucije so razvile različne metode merjenja konkurenčnosti. Vsi indikatorji konkurenčnosti seveda niso merljivi, določeno vrednotenje konkurenčnosti opravimo tudi z anketnim raziskovanjem. Vse bolj se pri konkurenčnosti poudarja tudi sistemska učinkovitost države. Zavedamo se, da se konkurenčnost države ne more pojasniti samo z ravniyo plač. Potrebno je ustrezno makroekonomsko okolje, jasne lastniške strukture, varstvo konkurence, ipd. Država naj zagotavlja okolje, da so podjetja sposobna tekmovati na mednarodnih trgih z visoko tehnologijo in kakovostjo, ob tem pa morajo biti zagotovljeni tudi učinkoviti izobraževalni sistemi.

4.4.1 Primerjava trga dela Slovenije z drugimi državami po raziskavah Svetovne banke

Že omenjeni podatki raziskav različnih institucij kažejo, da je Slovenija z letom 2007 na nekaterih področjih postala manj konkurenčna. Raziskave, ki jih izvaja Svetovna Banka (Doing Business) kažejo, da je Slovenija na področju zaposlovanja v letu 2007 dosegla med 178. državami komaj 166. mesto. V zvezi s trgom dela predstavljata problem predvsem težavno zaposlovanje in rigidnost zaposlenosti, kjer močno zaostajamo za povprečjema OECD in naše širše regije. Področju trga dela bo potrebno nameniti več pozornosti in truda za večjo prožnost.

Večina držav omejuje alternativne oblike zaposlovanja ter pogoje in varnost zaposlovanja. Malo je dokazov o razlikah med regulacijo bogatih in revnih držav, vendar je očitno, da zaposlovanje manj regulirajo bogatejše države (Domadenik, Kaše & Zupan, 2004, str. 121-137).

Slika 8: Slovenski trg dela v primerjavi s povprečjem regije in povprečjem OECD

Vir: *Doing Business*, 2007

Delodajalci želijo povečati svojo konkurenčnost s tem, da zaposlenim omogočajo slabše zaposlitvene pogoje, kar pripelje do negativnih učinkov na trgu dela. Zato se države odločijo regulirati trg dela in s tem zaščitijo delojemalce. Omejitve, ki jih pri zaposlovanju določa država, so predvsem pri zaposlovanju za določen čas, pri določanju delovnega časa in zaščiti delavcev v procesu odpuščanja delavca.

V okviru ukrepov za bolj prilagodljiv trg dela je posebej izpostavljena pomembna vloga Zavoda. Zavod se bo osredotočil na njegovo osnovno dejavnost, na učinkovito posredovanje zaposlitev. Pri tem imajo ključno vlogo zaposlitveni svetovalci. Predvsem pa so njihova usposobljenost, pristojnost, motivacija in čas, ki ga lahko posvetijo obravnavi ene brezposelne osebe, kar so ključni dejavniki za uspešnost dela javnih uradov za delo. Če bomo pogojevali pravico brezposelne osebe do denarne pomoči na njihovo dokazano aktivnost in zasledovali čim hitrejšo ponovno zaposlitev brezposelne osebe, bodo morali biti stiki med svetovalci in brezposelnimi pogostejši. S tega vidika se preveliko število brezposelnih na svetovalca odraža v slabšem delu z brezposelnimi in pogostejšimi prehodi v dolgotrajno brezposelnost.

4.4.2 Primerjava držav glede na stopnjo prožnosti trga dela

S primerjavo regulative na trgu dela je veliko težav. Primerjave so zelo zapletene zaradi kompleksnosti ureditev, različnih sistemov in mnogih reform, ki jih uvajajo številne države (npr. Portugalska, Belgija, Slovaška, Nemčija, Norveška, Poljska). Zato se je uveljavilo preučevanje prožnosti regulacije na trgu dela z indeksi. Vsak predlagani indeks ima svoje prednosti in slabosti, poleg tega pa je zanj značilna tudi različna stopnja kompleksnosti (Domadenik e tal., 2004, str. 121-137).

V spodnji tabeli so izpostavljene štiri skupine držav, ki se razlikujejo glede na st regulacije trga dela. Države so izbrane tako, da so med njimi predstavnice vseh prepoznavnih skupin:

1. države s ureditvijo,
2. države z razmeroma ureditvijo, vendar s precejšnjo prožnostjo zaposlovanja in razmeroma togo ureditvijo delovnega časa (Slovenija),
3. države z razmeroma togo ureditvijo trga dela, vendar z razmeroma manjšo togostjo delovnega časa in
4. države s togo ureditvijo trga dela.

Tabela 8: Razvrstitev držav v skupine glede na osnovne kazalnike prožnosti delovne zakonodaje po optimizaciji z metodo voditeljev

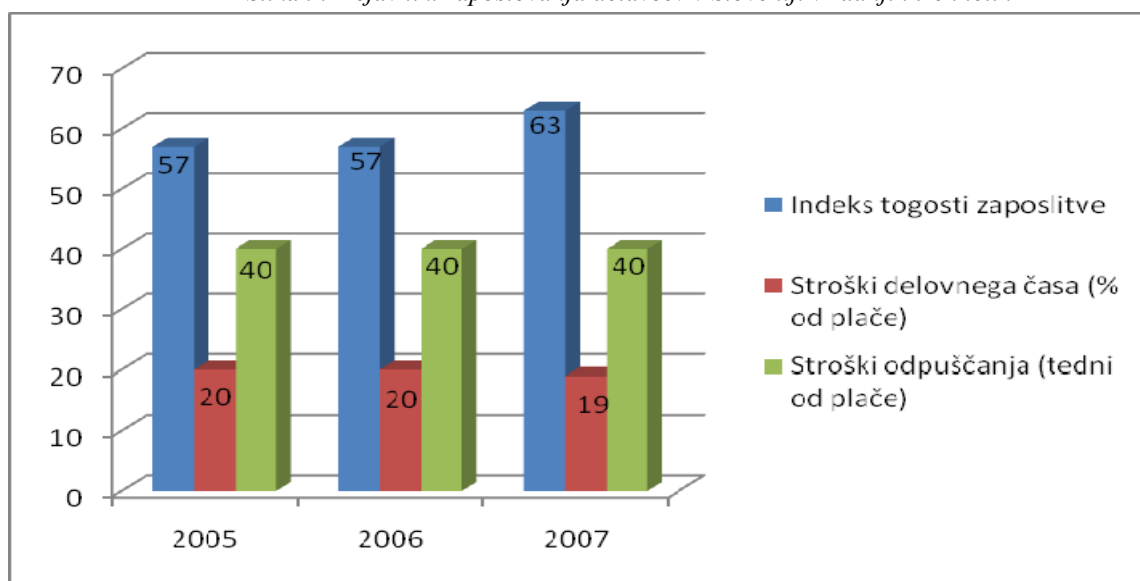
Indeksi	Težavnost zaposlovanja	Togost delovnega časa	Težavnost odpuščanja	Stroški odpuščanja (v tednih)	Togost regulative trga dela	Država
Prožna ureditev (10 enot)	17	32	18	24	21	Belgija, Bolgarija, Češka, Danska, Irska, Norveška, Srbija in Črna Gora, Slovaška, Švica, Velika Britanija
Razmeroma prožna ureditev (12 enot)	21	65	39	31	41	Avstrija, Belorusija, Estonija, Finska, Madžarska, Litva, Makedonija (FYR), Nizozemska, Poljska, Ruska federacija, Slovenija, Švedska
Razmeroma toga ureditev (5 enot)	71	52	40	42	54	Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Francija, Italija, Latvija
Toga ureditev (7 enot)	54	77	53	98	61	Nemčija, Grčija, Portugalska, Romunija, Španija, Turčija, Ukrajina
	28	80	50	47	53	

Vir: Domadenik et al., 2004, str. 121-137

Za primerjavo držav na področju trga dela se uporablja tudi agregatni kazalec togosti regulative trga dela. Slovenija je po tem kazalcu uvrščena na zgornjo polovico evropskih držav, kar pomeni, da je njena regulativa trga dela precej toga in najbolj toga med novimi članicami EU. Regulacija trga dela se obravnava s preučevanjem treh področij na trgu dela: zaposlovanja, urejanja delovnega časa in odpuščanja.

Indeks togosti zaposlovanja predstavlja povprečje treh indeksov, to so indeks težavnosti zaposlovanja (meri prožnost pogodb in razmerja med minimalnimi plačami glede na dodano vrednost zaposlenega), indeks togosti delovnega časa (pokriva omejitve glede dela med vikendi in nočno delo, zahteve, ki se nanašajo na delovni čas in delovni vikend ter dodeljene plačane dneve za letni dopust) in indeks težavnosti odpuščanja (pokriva pravno zaščito delavca pri odpustitvi, vključno z razlogom za odpustitev ter individualne in kolektivne postopke odpustitve). Višji kot je indeks togosti zaposlovanja, večja je togost zaposlovanja v nekem gospodarstvu.

Slika 9: Dejavniki zaposlovanja delavcev v Sloveniji v zadnjih treh letih

Vir: Doing Business, 2008

Raziskave na Doing Business kažejo, da se je indeks togosti zaposlovanja v Sloveniji skozi leta povečeval. V letu 2008 tako znaša 63, medtem ko je leto prej znašal 57. **Stroški za delovni čas** so se v letu 2008 glede na leti 2006 in 2007 zmanjšali za 1%. **Stroški odpuščanja** pa od leta 2006 ostajajo na isti ravni, 40 tednov od plače.

Slovenija je glede težavnosti zaposlovanja nekje na sredini držav. Avstrija in Češka ne postavljata omejitev glede vrste dela in dolžine delovnega razmerja, medtem ko ima Slovenija določeno dolžino delovnega razmerja za določen čas po zakonu (dve leti neprekinjenega dela, pri čemer se prekinitve krajše od treh mesecev ne upoštevajo).

Indeksi togosti delovnega časa so za večino držav razmeroma visoki. Višina delovnega tedna je v Sloveniji 5 dni in delovni čas v enem tednu ne sme biti daljši od 40 ur, medtem ko je na primer na Irskem dovoljeno delati 48 ur na teden. Najkrajši delovni teden ima Francija, in sicer 35 ur.

Indeks težavnosti odpuščanja Slovenijo zopet uvršča na sredino držav, vendar hkrati spada pod tisto skupino držav, ki ima togo ureditev težavnosti odpuščanja.

Spodnja slika prikazuje primer zaposlovanja delavcev v različnih državah, ki so dosegle različno mesto na lestvici, po oceni Doing Business.

Slika 10: Razvrstitev Slovenije pri zaposlovanju delavcev – primerjava z najbolj primernimi in izbranimi gospodarstvi.

Vir: Doing Business, 2008

Indeks togosti zaposlovanja Slovenije znaša 63 in je najbolj primerljiv z Albanijo (indeks togosti zaposlovanja 35), Češko (31), Madžarsko (30), Italijo (38) in Srbijo (46). Stroški delovnega časa (merijo se v % od plače) so za Slovenijo enaki 19%. Srbija je zabeležila 1% manj kot Slovenija, se pravi 18%. Sledijo Albanija z 22%, Madžarska 34%, Češka 35% in Italija 37%. Na koncu so prikazani še stroški odpuščanja (merjeni v tednih od plače). V Sloveniji se obračunajo stroški odpustitve še 20 tednov po plači. Najmanj obračunavajo Italijani, 2 tedna po plači, Češka (22), Srbija (25), Madžarska (35) in Albanija (56).

Najboljše primere gospodarstev dajejo Bangladeš, ki nima stroškov delovnega časa, Danska, ki nima stroškov odpuščanja in Hongkong, katerega indeks togosti zaposlovanja je enak nič. Zgornja primerjava Slovenije, s primerljivimi državami, je prikazana v naslednji tabeli.

Tabela 9: Podatki zaposlovanja delavcev za Slovenijo in njej najbolj primerljive države oziroma gospodarstva.

	Indeks togosti zaposlovanja	Stroški delovnega časa (% od plače)	Stroški odpuščanja (tedni od plače)
Izbrano gospodarstvo			
Slovenija	63	19	40
Primerljiva gospodarstva			
Albanija	35	22	56
Češka	31	35	22
Madžarska	30	34	35
Italija	38	37	2
Srbija	46	18	25

Vir: Doing Business, 2008

4.4.3 Primerjava slovenskega trga dela s slovaškim

Slovaška in Slovenija sta razvili zelo dobro gospodarsko sodelovanje, ki se povečuje in obe državi imata odprtih še veliko možnosti za prihodnost. Za Slovenijo so zanimive predvsem slovaške reforme na področju gospodarstva, ki so Slovaško pripeljale do boljših razmer v državi, čeprav jih državljani ne sprejemajo. Slovenija je v določenih pogledih trenutno v takem položaju, kot je bila Slovaška pred reformami. Slovenija se mora v prvi vrsti lotiti davčnih reform in reform na področju trga dela.

Slovaška se je kljub temu, da imajo nizke plače in bistveno ugodnejše razmerje med aktivnim prebivalstvom in upokojenci, odločila za strukturne reforme, ki naj bi iz Slovaške naredile eno najbolj propulzivnih evropskih držav. Slovaška je dokazala, da je možno strukturne reforme z odlično strokovno in usklajeno ekipo ter močno podporo predsednika vlade, izpeljati hitro in učinkovito. Uvedba najsodobnejšega davčnega sistema z enotno davčno stopnjo je samo ena izmed potrebnih reform za izboljšanje poslovnega okolja. Davčno reformo morajo spremljati še reforma trga dela, reforma socialnih transferjev, zdravstvena in pokojninska reforma ter nova politika spodbujanja tehnološkega razvoja. Tak davčni sistem prinaša večjo enakost davkoplačevalcev, hkrati pa ljudi in podjetja spodbuja k večji aktivnosti, saj njihov dodatni dohodek ni prohibitivno bolj obdavčen. Sistem z enotno davčno stopnjo hkrati pomeni tudi razširitev davčne osnove, saj se mnogim utajevalcem davkov v sedanjem zelo zapletenem in močno progresivnem davčnem sistemu bolj splača delovati v t. i. sivi ekonomiji, še posebej, če je verjetnost, da jih odkrijejo, nizka. Tak davčni sistem tudi ni protisocialen, kot poskušajo prikazati nekateri. Nasprotno, zaradi ustrezno visoke splošne olajšave, ki koristi predvsem tistim z najnižjimi dohodki, davčni sistem še vedno ostaja progresiven in tako zaposleni z višjimi dohodki plačujejo relativno in absolutno več davkov. Tak sistem spodbuja ljudi k dodatnemu izobraževanju in k dodatni aktivnosti, saj vsakomur od dodatno zasluženega evra ostane bistveno več kot prej.

Sama davčna reforma brez spremljajočih reform na drugih področjih ne more uspeti. Slovaška je dober primer, kako je mogoče davčne reforme izpeljati izjemno dobro, hitro in učinkovito. Za to sta potrebni samo politična volja in ogromno energije za ustrezno medijsko promocijo ter prepričevanje vseh socialnih partnerjev. Slovenija je že na poti sprememb in javnost te spremembe pričakuje, socialni partnerji pa so jih pripravljani podpreti.

Kljub nekaterim pozitivnim posledicam reform na Slovaškem, se je življenjski standard znižal, povečala se je brezposelnost, najštevilčnejši srednji sloj pa je bil deležen najmanjših davčnih razbremenitev, kar dokazuje, da je bila davčna reforma ugodna za bogatejše, s čimer se je povečalo družbeno razslojevanje. Glede na to, kar se je z reformami zgodilo na Slovaškem, menim, da Slovaška davčna reforma ne more biti vzor Sloveniji. Slovenija je gospodarsko in socialno drugačna. Glede na naše ambicije bi bilo koristneje zgledovati se po državah kot so Švedska, Finska in Irska.

5 PREDLAGANE REŠITVE IN REFORME TRGA DELA

V Evropski uniji in Evropski monetarni uniji (v nadaljevanju EMU) trg dela predstavlja enega izmed najpomembnejših pogojev za uspešno gospodarsko rast. Države, ki so vstopile v to področje so med drugim izgubile denarno in tečajno politiko in so bolj omejene pri izvajanju ukrepov fiskalne politike. Teža ekonomskega prilagajanja se zato v veliki meri prenaša tudi na trg dela. Pri analizi pomena trga dela za EMU je potrebno ločiti pomen trga dela za ciklično gibanje v gospodarstvu, kar je odvisno od prožnosti nominalnih plač in ravnotežno brezposelnost, ki je odvisna od povprečnega nivoja realnih plač in značilnosti trga dela.

Če pride v gospodarstvu zaradi šoka do zmanjšanja povpraševanja in so cene in plače popolnoma fleksibilne, realna deprecijacija valute preko sprememb menjalnih razmerij poskrbi za stabilizacijo gospodarstva. Če so nominalne plače in cene fiksne, mora do spremembe realnega tečaja priti s pomočjo spremembe nominalnega. Znotraj EMU te spremembe niso več mogoče, zato bo trg dela postal pomemben dejavnik stabilizacije v primeru zunanjih šokov.

Z dobro zasnovanimi reformami trga dela pa lahko vplivamo na ravnotežno brezposelnost, saj je odvisna od značilnosti trga dela. Spodaj omenjene reforme bi povečale prožnost trga dela, vendar je njihova uresničitev odvisna od politične volje. Z reformami vsekakor ne bi bili zadovoljni državljani, ki bi se jim poslabšal položaj, zato politiki, da bi obdržali svoj položaj, »ugajajo« državljanom. Nekaj predlaganih reform oziroma rešitev slabih razmer na področju trga dela je navedenih v nadaljevanju.

Odpovedne roke bi bilo potrebno skrajšati

Odpovedni roki bi morali biti krajši oziroma naj bi bili določljivi kot alternativa namesto odpravnine.

Po veljavni ureditvi ima delavec v primeru odpovedi pogodbe o zaposlitvi iz poslovnih razlogov pravico do odpovednega roka, do odpravnine, po prenehanju delovnega razmerja pa še pravico do denarnega nadomestila za čas brezposelnosti.

Pri tem se predlaga, da se določita ti dve pravici alternativno, oziroma da se obe ustrezno znižata, hkrati naj se zviša denarno nadomestilo, ki ga za čas brezposelnosti prejema delavec na Zavodu RS za zaposlovanje.

Odprava dodatka na delovno dobo

Dodatek za delovno dobo naj se postopoma odpravi. Po veljavni ureditvi ima delavec pravico do dodatka za delovno dobo. Delavci, ki so imeli na dan 1.1.2003 dodatek v višini najmanj 0,5 % za vsako dopolnjeno leto delovne dobe, tak dodatek ohranijo, ne glede na morebitno nižjo višino dodatka po kolektivni pogodbi.

Predlog je, da se določbe glede dodatka za delovno dobo črtajo iz zakona o delovnih razmerjih, že pridobljeni dodatek posameznih delavcev pa se ustrezno vključi v osnovno plačo. Morebitni dogovor glede dodatka se prepusti kolektivnemu dogovarjanju.

Pravica do povračila stroškov za prevoz na delo in z dela

Preprečiti bi morali izigravanje pravice do povračila stroškov za prevoz na delo in z dela. Po veljavni ureditvi ima delavec pravico do povračila stroškov za prevoz na delo in z dela. V praksi večkrat pride do izigravanja te pravice, saj delavec lahko spremeni bivališče in s tem povzroči nesorazmerno povečanje stroškov delodajalca. Zato naj se določi povračilo stroškov za prevoz na delo in z dela s pogodbeno določenega prebivališča delavca in da naknadna sprememba tega prebivališča brez soglasja obeh strank ne vpliva na višino povračila stroškov.

Letni dopust in regres

Letni dopust in regres naj bosta sorazmerna času dela delavca v koledarskem letu. Po veljavni ureditvi ima delavec pravico do celotnega letnega dopusta in tudi do izrabe celotnega dopusta, če v koledarskem letu dela najmanj šest mesecev. Isto velja tudi za regres za letni dopust. Navedena ureditev nalaga delodajalcu nesorazmerno obveznost, hkrati pa povzroča težave pri prehodu delavca k novemu delodajalcu. Določi naj se sorazmernost teh pravic, glede na čas dela delavca v koledarskem letu.

Efektivni delovni čas

Ugotavljamo, da v Sloveniji kar četrtino časa, ko imamo delo plačano, ne delamo. Kot dva glavna problema vidimo visoka nadomestila za čas odsotnosti z dela zaradi poškodb in bolezni izven dela ter vštevanje odmora za malico v delovni čas. V letu 2006 je efektivni delovni čas predstavljal 75 odstotkov celotnega delovnega časa, kar 25 odstotkov pa so predstavljale plačane, a neopravljene ure – od tega odmor za malico 6,3%, bolniška odsotnost 5%, dopust 9,6% ter prazniki 4,2%. Visoka nadomestila za čas odsotnosti z dela zaradi poškodb in bolezni izven dela od prvega do 30. dne odsotnosti stimulirajo izrabe te ureditve. Zaradi tega je letno izgubljenih kar 10-krat več delovnih dni kot zaradi poškodb pri delu ali poklicnih bolezni.

Na podlagi tega se predlaga, naj se 30-minutni odmor za malico ne šteje v delovni čas. Nadomestila v primeru odsotnosti z dela zaradi poškodbe in bolezni izven dela v prvih 30 dneh naj se znižajo ter uvedejo odsotnosti brez nadomestila za prvi dan (ali dva dni).

Stroški bolniškega staleža nosečnic

Bolniška odsotnost zaradi rizične nosečnosti bremeni delodajalca do 30 dni. Še posebej so tu prizadeti majhni delodajalci, ki imajo zaposlenih več mladih žensk oziroma tisti iz standardnih »ženskih« dejavnosti. Stroški se morajo v celoti kriti iz blagajne Zavoda za zdravstveno zavarovanje in ne na račun delodajalca.

Davčna obravnava dela na domu

V skladu z zakonom o dohodnini se v davčno osnovo dohodka iz delovnega razmerja štejejo vsa nadomestila, višja od 2% povprečne mesečne plače zaposlenih v Sloveniji za uporabo lastnega orodja, naprav in predmetov (razen osebnih vozil) za opravljanje dela na delovnem mestu. Nadomestilo za uporabo lastnih sredstev za delo na domu pa je všteto v davčno osnovo če preseže 5% povprečne plače v RS. Določbe niso skladne s prizadevanji za večjo prožnost trga dela ter stimuliranje drugih oblik dela. Zato se mora znesek nadomestila, ki se ne šteje v davčno osnovo, povišati na vsaj 20 oziroma 30% povprečne plače v RS.

Enostavnejše zaposlovanje tujcev na podlagi delovnih dovoljenj in dovoljenj za delo

Postopki za pridobitev delovnih dovoljenj in dovoljenj za delo za zaposlitev v slovenskih podjetjih kot tudi napotenih delavcev iz drugih držav so predolgi. Potrebno jih je skrajšati, poenostaviti in s tem podjetjem, ki imajo potrebo po delavcih, ki jih ni na trgu delovne sile v Sloveniji, omogočiti čim hitrejšo zapolnitev potrebnih delovnih mest oziroma hitrejšo pridobivanje dovoljenj za delo za opravljanje storitev z napotenimi delavci. Zagotoviti je potrebno tudi povezave za pridobivanje dokumentacije med vsemi organi v postopkih pridobivanja potrebnih dovoljenj.

Recipročnost predpisov s področja prostega pretoka delovne sile

Glede na to, da Nemčija in Avstrija še vedno določata omejitve za slovenske napotene delavce na določenih področjih (npr. v gradbeništvu), bi morala Slovenija uveljaviti pravico do protiukrepov in določiti enake omejitve za nemške in avstrijske napotene delavce v teh dejavnostih.

5.1 Priporočila nosilcem ekonomske politike

Smiselno je vzpostaviti enostaven, pregleden in ustrezno prilagodljiv ter na ključne cilje osredotočen sistem spodbujanja konkurenčnosti. Tudi z davčnimi spodbudami je treba potrebno spodbujati tehnološki razvoj in razvijati inovativno okolje. Podpreti je potrebno naložbe in strateške projekte, ki so razvojno in trajnostno naravnani in s povezovalnimi mrežami pozitivno učinkujejo na regionalni, nacionalni ali mednarodni ravni. Spodbujati je treba podjetništvo, razvoj podjetništvu prijaznega podpornega okolja in podjetniško kulturo. Poenostaviti je treba pravila in postopke, ki bodo povečali učinkovitost pri črpanju domačih sredstev in sredstev Strukturnih skladov EU namenjenih povečanju konkurenčnosti ter povezovati različne načine dodeljevanja državnih spodbud. Vzpostaviti moramo industrijske in tehnološke cone, zmanjšati administrativne ukrepe za tuje in domače vlagatelje ter spodbujati razvoj v konkretnih regijah.

Uvesti je treba učinkovite modele in ukrepe za spodbujanje internacionalizacije malih in srednjih podjetij, predvsem podporo predstavitvenim dejavnostim podjetij in vzpostavitev opornih točk slovenskega gospodarstva v tujini. Krepi moramo razvoj policentričnega urbanega sistema, razvoj regionalnih središč in spodbujati regionalne ekonomije s tehnološkimi parki in podjetniškimi inkubatorji. Treba je posodobiti in ponekod na novo vzpostaviti infrastrukturo,

vključno s cestnim in železniškim omrežjem, ki bo zaokrožila celovitost našega prostora in zagotovila razvoj gospodarstva. Pri tem moramo razvijati projekte javno-zasebnega partnerstva na področju gospodarstva, ob upoštevanju načela transparentnosti.

Delodajalci morajo zagotavljati delovne pogoje za doseganje večje produktivnosti z namenom povečevanja konkurenčnosti. Zaposlenim morajo omogočiti dodatno usposabljanje, izpopolnjevanje in izobraževanje s področja dejavnosti podjetja. Spodbujati morajo širitev znanj ter rabe informacijske in komunikacijske tehnologije.

Veljavna ureditev področja dela in zaposlovanja, urejena v zakonu in predpisih o delovnih razmerjih in v davčni zakonodaji, ne omogoča dovolj visoke ravni prožnosti trga dela oziroma prilagodljivosti zaposlovanja, da bi se podjetja lahko prilagajala spremembam tržnih razmer. Delodajalcem nalaga preveč obveznosti, nekateri instituti pa so nejasni in težko uporabljivi. Možne rešitve, ki bi omogočile boljše pogoje na trgu dela in bi izboljšale življenje prebivalstva, so prikazane v zadnjem delu diplomske naloge.

5.2 Strategija Razvoja Slovenije (SRS) – predlagane reforme

Ko smo leta 2004 izvolili novo vlado, je le-ta sprejela načrt priprave Državnega razvojnega programa RS (Strategija razvoja Slovenije; v nadaljevanju SRS) in določila, da naj se dokument pripravi do meseca maja leta 2006. Priprava Državnega razvojnega programa je temeljila na izkušnjah, pridobljenih ob pripravi predhodnega Državnega razvojnega programa (DRP) za leta od 2001 do 2006. Nova vlada je obljubila program reform, ki naj bi poskrbel za večjo konkurenčnost slovenskega gospodarstva in s tem tudi za boljše pogoje v zvezi s trgom dela. Cilj DRP je bil med drugim tudi povečati prožnost na trgu dela z znižanjem stroškov odpuščanja, krajšimi odpovednimi roki in omejitvijo odpravnin za delavce in menedžerje. Predlagali so tudi uvajanje novih oblik dela s fleksibilnim delovnim časom, delom od doma, delitev dela, zaradi česar bi lažje reševali vprašanje zaposlovanja mladih žensk in problema rodnosti.

V ospredju SRS je celovita blaginja vsakega posameznika in posameznice. Zato se ne osredotoča samo na gospodarska vprašanja, temveč vključuje socialna, okoljska, politična in pravna ter kulturna razmerja. Zaradi takšne postavitve ciljev je SRS po svoji vsebini tudi strategija trajnostnega razvoja Slovenije, hkrati pa pomeni tudi prenos ciljev Lizbonske strategije v nacionalno okolje, to je ob upoštevanju posebnih razvojnih možnosti in zaostankov Slovenije. Da bi Slovenija lahko dosegla te ambiciozne cilje, mora pripraviti in izvesti temeljite strukturne reforme, ki temeljijo na novem razvojnem vzorcu. Naloge za doseganje ciljev SRS so sestavljene tako, da v koherentne celote povezujejo ukrepe iz pristojnosti več resorjev, in sicer tiste, ki jih je možno najhitreje izvesti in ki lahko kratkoročno največ prispevajo k doseganju ciljev strategije kot celote. Z osredotočenjem na skupne razvojne prioritete bo dosežena tudi večja stopnja koordinacije vlade, kar je pogoj za uresničenje potrebnega strukturnega premika v razvojni politiki.

Kar se tiče doseganja cilja, ki se nanaša na trg dela razvojna prioriteta vključuje:

- izboljšanje prilagodljivosti trga dela
- posodobitev sistemov socialne zaščite in
- zmanjševanje družbene izključenosti in socialne ogroženosti

S predlaganimi ukrepi se želi ustvariti okolje, v katerem bodo ljudje lažje in hitreje našli delo, hkrati pa bodo uživali tudi potrebno raven socialne zaščite. Temeljna sprememba, ki se jo želi doseči, je motiviranje brezposelnih oseb in prejemnikov socialnih transferjev za aktivno iskanje dela in razvijanje svojih sposobnosti ter za sprejemanje tudi občasnih in začasnih zaposlitev. Država načrtuje pomoč s spremenjeno politiko zaposlovanja in s spodbudami za vlaganje v izobraževanje in usposabljanje. Hkrati se želi s spremembami na trgu dela delodajalcem olajšati prilagajanje obsega zaposlenosti in jih s tem spodbuditi za večje zaposlovanje. Predvideni splet ukrepov namerava z boljšo izrabo človeških virov omogočiti hitrejšo gospodarsko rast in zaposlovanje brez poseganja v temelje socialne države.

Z reformami želi vlada prav tako spodbuditi konkurenčnost gospodarstva, kar pomeni, da je potrebno izboljšati poslovno okolje podjetij. Predlaga se nabor ukrepov, ki učinkujejo predvsem na olajšanje in pocenitev dostopa do virov, ki jih podjetnik potrebuje, t.j. ukrepe na področju trga dela, trga kapitala, trga znanja, infrastrukture in državnih podpornih storitev ter ukrepov za promocijo podjetništva in zmanjševanja administrativnih ovir. Z reformo sistema socialnih transferjev in trga dela se želi ustvariti okolje, ki bo motiviralo ljudi k aktivnosti in v katerem bodo ljudje lažje in hitreje našli delo, hkrati pa bodo uživali tudi potrebno raven socialne zaščite. S prilagoditvami v sistemih socialnega zavarovanja se skuša zagotoviti, da bo primerna raven varnosti zagotovljena tudi prihodnjim generacijam.

Glede na to, da so razvojni izzivi pred katerimi stoji Slovenija v veliki meri podobni izzivom, pred katerimi se je znašla EU kot celota, je razumljivo, da so tudi cilji zastavljeni strateških dokumentih tako Slovenije, to je v SRS, kakor tudi EU, to je v prenovljeni Lizbonski strategiji, zelo podobni. Obe postavljata celovito blaginjo prebivalstva kot svoj osnovni strateški cilj. Obe strategiji se torej ne osredotočata samo na gospodarska vprašanja, temveč vključujeta socialna, okoljska, kulturna in druga razmerja. Zaradi takšne postavitve ciljev sta tako SRS kot prenovljena Lizbonska strategija po svoji vsebini tudi strategiji trajnostnega razvoja. Ob tem pa vendarle velja jasno poudariti, da oba dokumenta govorita o vsaj kratkoročni prioriteti ekonomskih nad drugimi razvojnimi cilji. Prenovljena Lizbonska strategija tako pravi, da je dinamična ekonomija predpogoj za zagotavljanje socialno in okoljsko trajnostnega razvoja na srednji rok. V SRS je odnos med obema skupinama ciljev še bolj eksplicitno zapisan. V dokumentu je tako rečeno, da sta konkurenčnost gospodarstva in zdržna gospodarska rast na prvem mestu med kratkoročnimi prioritetami SRS, oboje je predpogoj za vsestransko trajnostni razvoj države.

Usklajenost med SRS in prenovljeno Lizbonsko strategijo na nivoju njunih strateških ciljev – celovita blaginja prebivalstva – se nadaljuje tudi na področju ekonomskih razvojnih ciljev. Oba dokumenta namreč opredeljujeta gospodarsko rast in zaposlovanje kot ključna cilja na tem področju. Medtem ko je prenovljena Lizbonska strategija glede tega zelo eksplicitna, saj sta

gospodarska rast in nova delovna mesta povsod izpostavljena kot njuna najpomembnejša cilja, pa je v SRS ta cilj zapisan posredno. Ključni ekonomsko razvojni cilj SRS je, da Slovenija v desetih letih preseže povprečno raven ekonomske razvitosti EU (merjeno z BDP na prebivalca v pariteti kupne moči) ter poveča zaposlenost v skladu s cilji Lizbonske strategije:

Glede zaposlenosti je temeljna sprememba v primerjavi s predhodnim obdobjem spodbujanje brezposelnih oseb in prejemnikov socialnih transferjev za aktivno iskanje dela in razvijanje njihovih sposobnosti ter za sprejemanje občasnih in začasnih zaposlitev. V Sloveniji je bila tako skupna stopnja zaposlenosti prebivalstva nekoliko nad povprečjem EU. Problematično nizka je stopnja zaposlenosti starejših, ki je v letu 2004 znašala samo 29 %. Čeprav je brezposelnost precej nižja od povprečja EU, stopnja brezposelnosti med mladimi vzbuja skrb, saj je zelo visoka, visoka pa je tudi med osebami brez šolske izobrazbe oziroma z nepopolno osnovno izobrazbo. Med brezposelnimi osebami je delež dolgotrajno brezposelnih oseb še vedno relativno visok. Tudi med dolgotrajno brezposelnimi se povečuje delež mladih iskalcev prve zaposlitve, vključno z visoko izobraženimi iskalci prve zaposlitve. Za uresničevanje cilja višje zaposlenosti so najpomembnejši posamični cilji Slovenije na tem področju: doseganje polne zaposlenosti (do leta 2008 zvišati stopnjo zaposlenosti na 6,7%; do leta 2008 znižati anketno brezposelnost na 5,5%, ohraniti stopnjo zaposlenosti žensk najmanj za 2 odstotni točki nad povprečjem EU-15 ter v dveh letih doseči povprečje EU-15 pri stopnji zaposlenosti moških, do leta 2008 zvišati stopnjo zaposlenosti starejših na 35%, do leta 2008 ustvariti razmere za prvo zaposlitev mladih s VII ali višjo stopnjo izobrazbe v šestih mesecih po koncu izobraževanja), izboljšanje kakovosti delovnih mest in produktivnosti dela, krepitev socialne in teritorialne kohezije.

Zaradi praktično identičnih strateških ciljev SRS in prenovljene Lizbonske strategije kakor tudi njunih pogledov, da je doseganje ekonomskih razvojnih ciljev predpogoj za doseganje vsestransko trajnostnega razvoja na srednji rok, je razumljivo, da so tudi prioritete, v katere naj bi ekonomska politika osredotočila svoje napore v naslednjih letih, v teh dveh dokumentih vsebinsko dokaj usklajene. Ob tem pa vendarle velja poudariti, da prednostnih nalog enega in drugega dokumenta ni mogoče mehanično primerjati, saj med njima obstaja pomembna konceptualna razlika. Medtem ko je SRS nacionalni dokument in torej predlaga prioritete, ki so relevantne s stališča posamezne države, pa je prenovljena Lizbonska strategija dokument EU kot celote. Razumljivo je torej, da slednji veliko pozornosti posveča nalogam, kjer bi z aktivnostmi na EU nivoju lahko prispevali k višji stopnji gospodarske rasti držav članic. Gre zlasti za naloge usmerjene v bolj učinkovito delovanje evropskega notranjega trga – npr. uredba EU in njeno uresničevanje, TENs, ipd. – ter naloge, kjer bi ekonomska politika na nivoju EU predstavljala pomembno dodano vrednost nacionalnim politikam na tem istem nivoju – npr. raziskave in razvoj, kohezijska politika, ipd.

Spremembe, ki naj bi se do leta 2013 zgodile na področju trga dela, naj bi torej pozitivno vplivale na gospodarstvo Slovenije. Povečala naj bi se prožnost plačilnega sistema, uvajanje udeležbe delavcev pri dobičku, znižal naj bi se pomen kolektivnih pogajanj na ravni panog in vloga pogajanj znotraj podjetij bo večja. Gibanje plač naj bi bilo vezano na produktivnost, da ne

bi omejili dolgoročnih razvojnih možnosti podjetij, delavci pa bi s tem pridobili koristi od povečevanja produktivnih kapacitet gospodarstva. Sindikati so po pričakovanjih reformo ostro zavrnilo tako na protestih kot tudi v medijih. Minister za delo je pod težo moči sindikatov in pa kontroverznega programa za dvig rodnosti odstopil. Nova ministrica ni zaostrovala konfliktov s sindikati, zaradi bližnjih volitev leta 2008 pa se možnost sprememb na trgu dela v potrebno smer vse bolj oddaljuje. Zadnjih nekaj mesecev se odnosi na trgu dela zaradi rastoče inflacije ponovno zaostrejuje. Sindikati zahtevajo dvig plač, ki bi ohranil njihovo kupno moč. Pri tem pa se pogosto pojavlja bojazen, da bi se lahko tak ukrep maščeval v inflacijski spirali. Poleg tega seveda ne gre pozabiti, da so podjetja v posameznih panogah zelo različna in zato dosegajo zelo različne rezultate in bi nekatere dvig plač lahko pokopal in s tem tudi delovna mesta.

Teorija opozarja, da bo potrebno za uspešno delovanje znotraj EMU poskrbeti za reforme na trgu dela: povečanje prožnosti trga dela in omejitev rasti nominalnih plač. Da bi se torej v Sloveniji lahko uspešno prilagodili hitrim spremembam v mednarodnem poslovnem okolju, bo moral del teže prilagajanja zaradi izgube denarne, tečajne in omejene fiskalne politike, prevzeti tudi trg dela. Zato so reforme, ki so bile predlagane leta 2005, potrebne. Sindikati in delavci se sicer bojijo zmanjšanja socialne varnosti, vendar pa se je potrebno zavedati, da bi reforma pripeljala do večje elastičnosti povpraševanja po delu in večjega števila novih delovnih mest. Kolektivna pogajanja na ravni podjetij bi omogočila višjo rast plač v tistih podjetjih, ki so bolj produktivna, poleg tega pa bi to omogočilo tudi lažje prestrukturiranje gospodarstva. Tudi udeležba zaposlenih v dobičku podjetij bi pripomogla k višji blaginji delavcev in seveda tudi k večji motiviranosti in občutku pripadnosti delavcev podjetju. Vse te spremembe bi pozitivno vplivale na konkurenčnost slovenskega gospodarstva in s tem dolgoročno gospodarsko rast. Ob tem pa bi omejevanje prenosa vsakokratnega dviga cen v celoti v plače in večja odvisnost plač tudi od makroekonomskega stanja v gospodarstvu omogočilo uspešno vključitev in delovanje znotraj EMU.

6 SKLEP

Slovenija je dolgo časa veljala za eno izmed najbolj uspešnih tranzicijskih držav. Nekateri makroekonomski kazalniki to sicer še vedno kažejo, vendar pa dinamično gledano Slovenija izgublja uspešnost v primerjavi s tekmicami. Zaradi počasnih sprememb smo začeli izgubljati svojo globalno konkurenčnost, dohitevajo nas in na posameznih področjih nas celo prehitujejo nekatere tranzicijske države. Slovenska vlada se je od tranzicije naprej ukvarjala le s problemom makroekonomske stabilnosti gospodarstva in povsem pozabila na številne probleme mikroekonomske narave, strukturne narave, probleme zakonodaje, administrativne ovire in podobno. Posledice se kažejo predvsem v slabi inovativnosti, šibki podjetniški aktivnosti, predvsem srednje velikih podjetij, ohranjanju visokega deleža delovno intenzivne industrije, počasni rasti tržnih storitev itn. Če bo Slovenija želela konkurirati ostalim državam, bo morala odpraviti te slabosti.

Po merilih WEF se je Slovenija v letu 2007 slabo odrezala, saj ni izvedla nekaterih najbolj pomembnih reform. Na lestvici za leto 2007 je pristala na 39. mestu. Tudi na lestvici, ki jo meri

IMD je Slovenija med slabše uvrščenimi, in sicer na 40. mestu. Na lestvici IMD je Slovenija od leta 2002, ko se je najbolje uvrstila na lestvici. Do danes je izgubila 5 mest, kar še vedno kaže na slabo konkurenčnost gospodarstva. Najbolj problematični dejavniki, ki znižujejo konkurenčnost Slovenije ostajajo davčna zakonodaja, davčne stopnje, delovna zakonodaja in neučinkovita javna uprava. Da ne bom govorila samo o slabostih Slovenije je potrebno pohvaliti velika prizadevanja in vlaganja na področju izobraževanja, kjer ima Slovenija najboljše konkurenčne prednosti. Poleg izobraževanja je zelo konkurenčna tudi na področju dostopa do interneta, kapacitet za inovacije ter učinkovitosti trga dela v okviru zaposlenosti žensk.

V Sloveniji bo treba veliko storiti na področju trga dela, ki je zelo tog. Analiza trga dela v četrtem poglavju pokaže, da so na slovenskem trgu dela potrebne takojšnje reforme, ki bi državljanom Slovenije omogočile boljše delovne pogoje, ugodnejše razmerje med aktivnim prebivalstvom in upokojenci ter večjo konkurenčnost Slovenije na tem področju. Raziskave po Doing Business so pokazale, da se je indeks togosti zaposlovanja skozi leta povečeval in v letu 2008 znaša 63. Prejšnje leto je le-ta znašal 57. Indeksi togosti zaposlovanja so tudi v drugih državah večinoma visoki. Slovenija je glede indeksa togosti zaposlovanja primerljiva z Albanijo, Češko, Madžarsko in Italijo.

Slovenijo lahko do neke mere primerjamo s Slovaško, preden je izvedla reforme na trgu dela, vendar bi reforme, ki jih je izvedla Slovaška pri nas ugodno vplivale le na bogatejši sloj prebivalstva, ostali, predvsem srednji sloj, bi utegnil pristati na slabšem.

Za razbremenitev gospodarstva in za povečanje konkurenčnosti le-tega je slovenska vlada uvedla t.i. Ministrstvo za razvoj, ki je predstavilo sklop potrebnih reform za doseganje večje konkurenčnosti. Reforme zajemajo tako ekonomska kot tudi socialna področja. Za povečanje podjetniške aktivnosti so potrebne korenite davčne reforme, ki bodo poenostavile predpise in odpisale administrativne davčne ovire, ki izrazito odvrčajo podjetnike od poslovanja. Reforme se izvajajo, kot rečeno, tudi na trgu dela, kjer primanjkuje visokokvalificirane delovne sile. Zajemale naj bi lažji uvoz visokokvalificiranih delavcev ter zmanjšale progresijo davčne in fiskalne obremenitve za visokokvalificirane kadre, kar naj bi spodbudilo prihod tujih kadrov.

Trg dela vsekakor predstavlja velik in pomemben dejavnik konkurenčnosti tako slovenskega gospodarstva kot tudi gospodarstva drugih držav. Države, ki imajo relativno urejene pogoje na trgu dela, ki svojim državljanom omogočajo dobre pogoje glede zaposlovanja in, katerih cilj je blaginja države, so najbolj konkurenčne na področju trga dela in posledično tudi na ostalih področjih v gospodarstvu.

LITERATURA IN VIRI

1. Bertola ,G., Blau, F. & Kahn, L. (2004). *Labour Market Institutions and demographic Employment Patterns*. Najdeno 16. aprila 2008 na spletnem naslovu <http://www.springerlink.com/content/dwj4275r12400h23/>
2. Blanchard, O.J. (1986). The wage price spiral. *Quarterly Journal of Economics*, 101, 543-565.
3. Blanchard, O.J. (1997). Labor-market flexibility and aggregate employment volatility : A comment. *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, 46, str. 229-239.
4. Botero, J., Djankov, S., La Porta, R., Lopez-de- Silanes, L. & Shleifer, A. (2004). *The Regulation of Labour*. *Quarterly Journal of Economics*, 1339-1382.
5. Calmfors, L., (1998). *Macroeconomic policy, wage setting and employmet: What difference does the EMU make?* Paper prepared for Oxford economic policy review Stockholm University, Institute for international economic studies, Najdeno 14. maja 2008 na spletnem naslovu <http://www.iies.su.se/publications/seminarpapers/657.pdf>
6. *Doing Business* (2005-2008). Washington, DC: World Bank.
7. *Doing Business in Slovenia* (2007). Doing Business. World bank, Najdeno 14. maja 2008 na spletnem naslovu <http://www.doingbusiness.org/ExploreEconomies/?economyid=169>
8. Domadenik, Kaše, Zupan (2004). Kolikšno prožnost omogoča slovenska regulacija trga dela v primerjavi z evropskimi državami. V: Prašnikar, Janez, Banovič Dušan, Jazbec Boštjan (ur.). *Razvojno-raziskovalna dejavnost ter inovacije, konkurenčnost in družbena odgovornost podjetij* (str. 121-137). Ljubljana. Časnik Finance.
9. Domadenik, P. (2008). *Konkurenčnost slovenskega trga dela v razmerah globalne konkurence*. Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani.
10. Domadenik, P., Prašnikar, J. & Svejnar, J. (2003). *Defensive and Strategic Restructuring of Firms during the Transition to a Market Economy*. William Davidson Institute Working Paper Series No. 541.
11. Domadenik, P., Redek, T. (2007). The "popularity" of labour market reforms as an obstacle to their implementation : the case of Slovenia. *Global management 2007 : proceedings of the IASK international Conference*, Faro, Portugal, 2nd-5th May 2007 (str. 321-331). Faro: International Association for the Scientific Knowledge,
12. Domadenik, Prašnikar, Svejnar (2003). *Defensive and strategic restructuring of firms during the transition to a market economy*. William Davidson Institute Workong Papers, No. 541. Michigan: Kresge Business Admistration Library, University of Michigan. Najdeno 13. decembra 2007 na spletnem naslovu <http://eres.bus.umich.edu/web/dwpnum.html>.
13. *Eurostat*, Najdeno 30. aprila 2008 na spletnem naslovu http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL.
14. Fagerberg, J., Knell, M. & Srholec, M. (2004), *Globalization Program*, Centre for Technology, Innovation and Culture (2-4). University of Oslo.
15. Garelli, S. (2003). *Competitiveness of nations: The fundamentals. The world competitiveness yearbook 2003*. Lausanne: IMD.
16. Garelli, S. (2005). *Competitiveness of nations: The fundamentals. The world competitiveness yearbook 2005* (608-619). Lausanne. IMD.

17. Garelli, S. (2006). *Competitiveness of nations: The fundamentals. The world competitiveness yearbook 2006*. Lausanne. IMD.
18. *Global competitiveness yearbook*, (2007). Geneva: World economic forum.
19. Hein, E. (2005). *Guidelines for sustained growth in the EU? The concept and consequences of the broad economic policy guidelines*. Institut für Makroökonomie und Konjunkturpolitik Working paper. Najdeno 13. marca 2008 na spletnem naslovu www.boeckler.de/pdf/p_imk_wp_02_2005.pdf.
20. Kovačič, A. (2004). *Globalna konkurenčnost Slovenije v času njenega vključevanja v Evropsko Unijo* [Doktorska disertacija]. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
21. Kovačič, A., Stanovnik, P. & Drnovšek, M. (2004). *Mednarodna konkurenčnost Slovenije in njen razvojni zaostanek za Evropsko unijo* (str. 123). Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
22. Lazear, E. (1990). *Job Security Provisions and Employment*. Quarterly Journal of Economics, 699–726.
23. Lopez-Claros (2006-2007). *Executive Summary. The Global Competitiveness Report 2006-2007* (13-28). New York. World Economic Forum.
24. Malačič et al. (1995). *Strategija gospodarskega razvoja; Faktorji gospodarskega razvoja* (str. 7-8). Ljubljana: Zavod RS za makroekonomske analize in razvoj.
25. Melitz, J. (1997). *The evidence about the costs and benefits of EMU*. Swedish economic policy review, 4, str. 359–410.
26. Nickell, S.J. & Layard, R. (1998). *Labour Market Institutions and Economic Performance*. CEP Discussion Papers 0407, Centre for Economic Performance, LSE.
27. *Okvir gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji* (2005). Najdeno 13. decembra 2007 na spletnem naslovu http://www.svr.gov.si/fileadmin/srs.gov.si/pageuploads/Brosura_Okvir_reform.pdf.
28. Pissarides, C. (1997). *The need for labour market flexibility in European economic and monetary union*. Swedish economic policy review (4), str. 513-564.
29. Porter E. Michael (1998). *The competitive advantage of nations: with a new introduction* (str. 45). New York..The free Press.
30. Prasnikar, J., Svejnar, J. in Domadenik, P. (2000). *Enterprises in the post-privatization period : firm-level evidence for Slovenia*. Eastern European Economics, 38(5), str. 60-92, 2000.
31. Redek T., Domadenik P. (2007). *»Socialni partnerji: Reforme na trgu dela do nujne!«*. HRM, 1-10.
32. Saint-Paul, G. (2000). *The Political Economy of Labour Market Institutions*. Oxford. Oxford University Press.
33. Samuelson, P., Nordhaus, W. (2001). *Economics* (17th edition). New York. McGraw-Hill Companies.
34. Senjur, M. (2002). *Razvojna ekonomika: teorije in politike gospodarske rasti in razvoja* (1. izdaja, str. 732). Ljubljana. Ekonomska fakulteta.
35. Shurchuluu, P. (2002). *National productivity and competitive strategies for the new millennium*. Ulaanbaatar. National productivity and Development Center, str. 408 – 414.

- Najdeno 13. decembra 2007 na spletnem naslovu <http://www.emeraldinsight.com/0957-6061.htm>
36. Sušjan, A. (1995). Postkeynesianska ekonomska teorija. *Vzpostavljanje alternative neoklasični ekonomiki* (str. 100-104). Fakulteta za družbene vede.
 37. *Trg dela*. Statistične informacije. (oktober 2007). Najdeno 13. decembra 2007 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/doc/statinf/07-si-009-0712.pdf>.
 38. *Trg dela: plače in pokojnine*. Statistične informacije. (2007). Najdeno 4. maja 2008 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/doc/statinf/07-si-010-0710.pdf>.
 39. Vodopivec, M. (2004). Labor market developments in the 1990s. INV: Mrak, M., Rojec, M. and Silva-Jauregui, C. (editors.ur.). Slovenia : from Yugoslavia to the European Union. Washington: The World Bank, str. 292-314.
-
1. *Bilten o finančnih storitvah*. Najdeno 15. maja 2008 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/docs/finfocus/finfocus2/finfocus2_sl.pdf
 2. *Competition policy and economic growth* (2004). Najdeno 23. maja 2008 na spletnem naslovu http://www.jftc.go.jp/eacpf/04/singapore_p.pdf
 3. *Doing Business in Slovenia*, (2007). Doing Business. World bank. Najdeno 15. maja 2008 na spletnem naslovu <http://www.doingbusiness.org/ExploreEconomies/?economyid=169>
 4. *Državni razvojni program Republike Slovenije za obdobje 2007 – 2013* (2006), osnutek. Ljubljana. Najdeno 13. januarja 2008 na spletnem naslovu <http://www.svlr.gov.si/index.php?id=1182>
 5. *Evropski trg dela po državah*. Najdeno 13. maja 2008 na spletnem naslovu <http://www.ess.gov.si/slo/dejavnost/novinarskosredisce/NovinarskeKonference/2008/28-01-08/GibanjeBrezposelnostiNaTrguDela.htm>
 6. *Konkurenčne prednosti in slabosti Slovenije*. Najdeno 17. februarja 2008 na spletnem naslovu <http://www.gcr.weforum.org/>
 7. *Lestvica WEF 2007-2008*. Najdeno 17. februarja 2008 na spletnem naslovu http://www.weforum.org/pdf/Global_Competitiveness_Reports/Reports/gcr_2007/gcr2007_rankings.pdf
 8. *Makroekonomski kazalci Slovenije* (2007). Najdeno 5. maja 2008 na spletnem naslovu <http://razgledi.net/blog/2007/11/11/slovenija-v-bruseljskih-napovedih-od-zdrave-rasti-do-inflacijskih-pritiskov>
 9. *Makroekonomski kazalci*. Najdeno 5. maja 2008 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/employment_social/employment_analysis/eie/eie2007_macro_en.pdf
 10. *Mednarodna konkurenčnost držav*. Najdeno 17. februarja 2008 na spletnem naslovu <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/announcing.cfm>
 11. *Mednarodne primerjave* (2008). Ekonomsko ogledalo. Ljubljana (januar), 11.
 12. *Mednarodne primerjave* (2008). Ekonomsko ogledalo. Ljubljana (marec), 14.
 13. *Napoved UMAR* (pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2008), 2008.
 14. *Poročilo o razvoju 2007* (2007). Ljubljana. Urad za makroekonomske analize in razvoj, str. 17, 67.

15. Povečanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. *Bela knjiga predlogov GZS za večjo konkurenčnost slovenskega gospodarstva 2007* (str. 7-10, 25-28). Najdeno 14. novembra 2007 na spletnem naslovu www.gzs.si/pripone/15903/oei32247d15903a9550a.pdf
16. *Program reform za izvajanje Lizbonske strategije v Sloveniji* (2005). Ljubljana. Vlada RS, str 65.
17. *The Global Competitiveness report 2007-2008* (2007). Geneva. WEF, str. 97.
18. *Transition report 2007*, EBRD, str. 35, 64-67.
19. *Ugotovitve za nekaj značilnih držav*. Najdeno 13. marca 2008 na spletnem naslovu <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/Global%20Competitiveness%20Report/Highlights2008/index.htm>
20. *World development report 2002* (2002). Building Institutions for Markets, The World Bank, str 133-149.
21. *Zavod RS za zaposlovanje*. Najdeno 27. marca 2008 na spletnem naslovu <http://www.ess.gov.si/slo/dejavnost/novinarskosredisce/NovinarskeKonference/2008/28-01-08/GibanjeBrezposelnostiNaTrguDela.htm>